НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Економічний факультет

ПОГОДЖЕНО **Декан** **Економічного факультету**	**ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ** **Завідувач кафедри** **готельно-ресторанної справи та туризму**
_____ **Андрій МУЗИЧЕНКО** (підпис)	_____ **Світлана МЕЛЬНИЧЕНКО** (підпис)
«____» _____ 2025 р.	«____» _____ 2025 р.

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Розроблення екологічних маршрутів у дестинаціях Київщини»

Спеціальність 242 «Туризм»
(код і найменування)
Освітня програма «Туризм»
(назва)
Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми
к.е.н., доцент _____ **Ірина КУДІНОВА**
(підпис)

Керівник бакалаврської
кваліфікаційної роботи
канд. культурології, доцент _____ **Олександр ЗАРАХОВСЬКИЙ**
(підпис)

Виконав _____ **Гліб ШИТИЙ**
(підпис)

КИЇВ – 2026

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
готельно-ресторанної справи та туризму

д.е.н., професор_____ Світлана Мельниченко
(підпис)
«____» _____ 2025 р.

З А В Д А Н Н Я
до виконання бакалаврської кваліфікаційної роботи
здобувачу вищої освіти

Шитому Глібу Івановичу

Спеціальність: 242 «Туризм і рекреація»
Освітня програма: «Туризм»
Орієнтація освітньої програми: освітньо-професійна

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи: **«Розроблення екологічних маршрутів у дестинаціях Київщини»**

Затверджена наказом ректора НУБіП України від 22.10.2025 р. № 2445 «С».

Термін подання завершеної роботи на кафедру до: 20.05.2026 р.

Вихідні дані до бакалаврської кваліфікаційної роботи: законодавчі та нормативні акти України у сфері туризму та природоохоронної діяльності, наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, статистичні матеріали Державного агентства розвитку туризму України, аналітичні дані Київської обласної військової адміністрації, матеріали міжнародних організацій у сфері екологічного туризму, інтернет-ресурси туристичного спрямування, результати власних досліджень та спостережень.

Об’єкт дослідження – еколого-просвітницький туристичний потенціал Київської області.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні та практичні підходи до організації та реалізації еколого-просвітницьких турів до дестинацій Київської області.

Мета дослідження – обґрунтувати теоретичні засади та розробити практичні рекомендації щодо організації еколого-просвітницьких турів до дестинацій Київської області.

Перелік завдань, які повинен виконати здобувач вищої освіти для досягнення поставленої мети:

- проаналізувати наукові джерела, законодавчу базу та інтернет-ресурси щодо сутності та сучасних тенденцій розвитку екологічного туризму в Україні;
- визначити теоретико-методологічні підходи до оцінювання туристичного потенціалу природоохоронних територій;
- охарактеризувати еколого-просвітницькі та еколого-рекреаційні ресурси Київської області;
- здійснити аналіз сучасного стану розвитку екотуризму у Київській області;
- виявити проблеми розвитку екотуризму в регіоні;
- оцінити природоохоронні території Київщини з точки зору можливостей їх інтеграції в регіональні туристичні екомаршрути;
- розробити та запропонувати продукт екотуризму на базі дестинацій Київської області;
- обґрунтувати очікуваний соціально-економічний ефект від реалізації розробленого еко-туру.

Дата видачі завдання: “05” листопада 2025 р.

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи
Доцент, кандидат культурології _____ (підпис) **Олександр ЗАРАХОВСЬКИЙ** (прізвище та ініціали)

Завдання прийняла до виконання _____ (підпис) **Гліб ШИТИЙ** (прізвище та ініціали студента)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ПІДГОТОВКИ ТА ЗАХИСТУ БАКАЛАВРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Етапи підготовки та захисту кваліфікаційної бакалаврської роботи	Термін виконання	Примітки (фактично виконано)
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи, підготовка завдання, складання плану, консультації з проведення дослідження	1 вересня – 30 вересня 2025 р.	виконано
2.	Підготовка та видача завдання	1 жовтня – 1 грудня 2025 р.	виконано
3.	Підготовка першого розділу роботи	1 грудня 2025 р. – 1 лютого 2026 р.	виконано
4.	Підготовка другого розділу роботи	2 лютого – 30 березня 2026 р.	виконано
5.	Підготовка третього розділу роботи	1 квітня – 1 травня 2026 р.	виконано
6.	Підготовка висновків, списку використаних джерел та додатків. Оформлення роботи відповідно до встановлених вимог, передача на перевірку керівникові.	1-5 травня 2026 р.	виконано
7.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	5-10 травня 2026 р.	виконано
8.	Перевірка роботи на академічний плагіат	11-15 травня 2026 р.	виконано
9.	Отримання відгуку керівника роботи	15-16 травня 2026 р.	виконано
10.	Отримання зовнішньої рецензії	16-17 травня 2026 р.	виконано
11.	Подача роботи на кафедру	18 травня 2026 р.	виконано
12.	Підготовка доповіді і презентації. Попередній розгляд та захист на випусковій кафедрі	18-20 травня 2026 р.	виконано
13.	Допуск бакалаврської кваліфікаційної роботи до захисту завідувачем кафедри	20 травня – 25 травня	виконано

		2026 р.	
14.	Захист роботи перед екзаменаційною комісією	відповідно до графіку	виконано

РЕФЕРАТ

Шитий Г.І. «Розроблення екологічних маршрутів у дестинаціях Київщини» : бакалавр. робота : спец. 242 «Туризм» / Г.І. Шитий; НУБіП України; кафедра готельно-ресторанної справи та туризму; керівник Зараховський О.Є., канд. культурології, доц. – Київ, 2026. – 77 с.

Анотація. У першому розділі бакалаврської кваліфікаційної роботи було досліджено теоретичні основи розвитку екологічного туризму в Україні, визначено сутність, ознаки та сучасні тенденції розвитку екотуризму, а також розглянуто теоретико-методологічні підходи до оцінювання туристичного потенціалу природоохоронних територій.

У другому розділі проведено аналіз сучасного потенціалу екотуризму у Київській області, охарактеризовано сучасний стан розвитку екотуристичної діяльності в регіоні, здійснено оцінку туристичного потенціалу природоохоронних територій Київщини та визначено основні проблеми розвитку екологічного туризму.

У третьому розділі запропоновано шляхи та перспективи розвитку екотуризму у Київській області, розроблено екологічний маршрут дестинаціями Київщини та здійснено обґрунтування очікуваного соціально-економічного ефекту від реалізації запропонованого туристичного продукту.

Ключові слова: екологічний туризм, екотуризм, туристичний маршрут, природоохоронні території, Київська область, туристичний потенціал, екологічні маршрути, туристична дестинація.

ЗМІСТ

ВСТУП 9

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ В УКРАЇНІ 12

1.1. Сутність, ознаки та сучасні тенденції розвитку екологічного туризму в Україні 12

1.2. Теоретико-методологічні підходи до оцінювання туристичного потенціалу природоохоронних територій 19

1.3. Характеристика еколого-просвітницьких та еколого-рекреаційних ресурсів Київської області 25

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОТУРИЗМУ У КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ 32

2.1. Характеристика сучасного стану розвитку екотуризму у Київській області 32

2.2. Оцінка туристичного потенціалу природоохоронних територій Київщини 40

2.3. Проблеми розвитку екотуризму в регіоні 44

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ У КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ 53

3.1. Розробка екотуру по дестинаціям Київщини 53

3.2. Обґрунтування очікуваного соціально-економічного ефекту від реалізації розробленого турпродукту 61

ВИСНОВКИ 66

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 69

ДОДАТКИ 74

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах глобальних екологічних викликів, посилення урбанізації та зростання попиту на природоорієнтований відпочинок екологічний туризм набуває дедалі більшого значення як інструмент збалансованого розвитку територій. Міжнародне товариство екотуризму (The International Ecotourism Society, TIES) визначає екотуризм як відповідальні подорожі до природних територій, що сприяють збереженню довкілля, підтримують добробут місцевого населення та передбачають інтерпретацію й освіту [36]. Це визначення підкреслює триєдину природу екотуризму: природоохоронну, соціально-економічну та освітню.

Для України питання розвитку екотуризму є особливо гострим. Повномасштабна збройна агресія суттєво трансформувала туристичну галузь країни, спричинивши переорієнтацію на внутрішній туризм та актуалізувавши потребу в безпечних рекреаційних територіях. За даними Державного агентства розвитку туризму України, у 2024 р. туристична сфера принесла до бюджету майже 3 млрд грн, а туристичний збір зріс на 23 % порівняно з попереднім роком [7]. Ці показники свідчать про поступове відновлення галузі та зростання інтересу до подорожей усередині країни, зокрема до природних дестинацій.

Київська область має значний, проте недостатньо реалізований потенціал для розвитку екологічного туризму. На її території розташовано 279 територій та об’єктів природно-заповідного фонду, з яких 25 мають загальнодержавне значення [8]. Відсоток заповідності становить 10,42 % від адміністративної площі області. Серед ключових природоохоронних об’єктів, придатних для екотуристичної діяльності, варто виокремити НПП «Залісся», Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник, РЛП «Трахтемирів», дендрологічний парк «Олександрія» та численні заказники. Водночас інтеграція цих об’єктів у цілісну систему екологічних маршрутів залишається на початковому етапі, що й зумовлює наукову та практичну актуальність обраної теми.

Теоретичним підґрунтям дослідження слугували праці вітчизняних науковців, які розглядали різні аспекти екологічного туризму та оцінювання туристичного потенціалу територій. Зокрема, М. Мальська та Н. Паньків досліджували туристично-ресурсний потенціал територій та методики його оцінювання [15]. Н. Паньків та М. Скрипник аналізували екотуризм як пріоритетний напрям сталого розвитку [19]. О. Овдіюк обґрунтовувала стратегічні імперативи розвитку зеленого туризму в Україні [17]. Проте питання формування конкретних екологічних маршрутів у дестинаціях Київської області потребує додаткового наукового опрацювання.

Об'єкт дослідження – еколого-просвітницький туристичний потенціал Київської області.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні та практичні підходи до організації та реалізації еколого-просвітницьких турів до дестинацій Київської області.

Мета дослідження – обґрунтувати теоретичні засади та розробити практичні рекомендації щодо організації еколого-просвітницьких турів до дестинацій Київської області.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- проаналізувати наукові джерела, законодавчу базу та інтернет-ресурси щодо сутності та сучасних тенденцій розвитку екологічного туризму в Україні;
- визначити теоретико-методологічні підходи до оцінювання туристичного потенціалу природоохоронних територій;
- охарактеризувати еколого-просвітницькі та еколого-рекреаційні ресурси Київської області;
- здійснити аналіз сучасного стану розвитку екотуризму у Київській області;
- виявити проблеми розвитку екотуризму в регіоні;
- оцінити природоохоронні території Київщини з точки зору можливостей їх інтеграції в регіональні туристичні екомаршрути;

- розробити та запропонувати продукт екотуризму на базі дестинацій Київської області;

- обґрунтувати очікуваний соціально-економічний ефект від реалізації розробленого еко-туру.

Методи дослідження. У процесі виконання роботи використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів. Теоретичну базу сформовано за допомогою аналізу та синтезу наукових джерел, що дало змогу визначити понятійний апарат і систематизувати підходи до розуміння екотуризму. Системно-структурний метод застосовано для дослідження взаємозв'язків між природними, соціально-економічними та управлінськими чинниками розвитку екотуризму на Київщині. Порівняльний метод використано для зіставлення природоохоронних територій області за критеріями екотуристичної привабливості. Картографічний метод залучено для візуалізації та аналізу просторового розміщення об'єктів природно-заповідного фонду. Метод узагальнення застосовано при формулюванні висновків та рекомендацій.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативні акти України (Закон України «Про туризм», Закон України «Про природно-заповідний фонд України»), наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, матеріали Державного агентства розвитку туризму України, аналітичні дані Київської обласної військової адміністрації щодо стану довкілля, картографічні та інформаційні ресурси порталу «Київщина туристична», а також матеріали міжнародних організацій (TIES, UNWTO).

Практична цінність дослідження полягає у можливості використання розроблених рекомендацій та маршрутів адміністрацією об'єктів природно-заповідного фонду Київської області, місцевими органами влади при формуванні регіональних програм розвитку туризму, а також туроператорами, які спеціалізуються на природоорієнтованих турах для внутрішнього ринку. Зокрема, запропоновані маршрути можуть бути включені до регіональної програми розвитку туризму Київської області, використані Департаментом

екології та природних ресурсів Київської ОВА для планування рекреаційної діяльності на об’єктах ПЗФ, а також впроваджені туристичними операторами при формуванні пакетних пропозицій для внутрішнього туристичного ринку.

Структура роботи. Бакалаврська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі розглянуто теоретичні засади розвитку екотуризму в Україні, систематизовано методологічні підходи до оцінювання туристичного потенціалу природоохоронних територій та охарактеризовано еколого-просвітницькі ресурси Київської області. У другому розділі здійснено аналіз сучасного стану екотуризму на Київщині, оцінено потенціал конкретних природоохоронних територій та виявлено основні проблеми розвитку. У третьому розділі розроблено конкретні екологічні маршрути, обґрунтовано їхній соціально-економічний ефект та сформульовано рекомендації щодо впровадження.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність, ознаки та сучасні тенденції розвитку екологічного туризму в Україні

Екологічний туризм як самостійний напрям туристичної діяльності почав формуватися у другій половині XX ст. на тлі усвідомлення суспільством масштабів антропогенного впливу на довкілля. Первинне становлення концепції пов'язують із діяльністю Міжнародного товариства екотуризму (TIES), заснованого у 1990 р. у Вашингтоні [36, с. 34]. Упродовж понад трьох десятиліть організація формувала теоретичне підґрунтя та практичні стандарти екотуристичної діяльності, що згодом були адаптовані у різних країнах, зокрема в Україні.

Поняття «екологічний туризм» не має єдиного загальновизнаного тлумачення, що зумовлено складністю та багатоаспектністю самого явища. Базове визначення, запропоноване TIES у 1990 р., характеризувало екотуризм як відповідальні подорожі до природних територій, які сприяють збереженню довкілля та покращують добробут місцевого населення. У 2015 р. це визначення було доповнене складовою інтерпретації та освіти, що відображає еволюцію уявлень про функціональне призначення екотуризму [36, с. 35]. Відтак сучасне розуміння охоплює три взаємопов'язані компоненти: природоохоронний, соціально-економічний та освітній.

У вітчизняній науковій традиції поняття «екологічний туризм» тривалий час використовувалося поряд із спорідненими термінами: «зелений туризм», «природний туризм», «сільський зелений туризм», «м'який туризм» тощо. Н. Паньків та М. Скрипник зазначають, що така понятійна плутанина ускладнює ведення статистичного обліку та розроблення цілеспрямованої державної політики у відповідній сфері [19, с. 26]. Водночас саме екологічний туризм, на відміну від зеленого чи сільського, акцентує увагу на природоохоронній та

освітній складових, а не лише на рекреаційній функції перебування у природному середовищі.

Для чіткого розмежування понять доцільно звернутися до класифікаційних ознак, притаманних саме екотуризму. Аналіз наукових джерел дає змогу виокремити такі його сутнісні характеристики:

- спрямованість подорожей до природних територій, зокрема природно-заповідного фонду;

- мінімізація негативного впливу на екосистеми через обмеження чисельності груп, дотримання маршрутів та екологічних стандартів;

- наявність освітньо-просвітницької складової, що передбачає формування екологічної свідомості учасників;

- економічна підтримка місцевих громад та природоохоронних програм;

- активна участь місцевого населення в організації та обслуговуванні туристичних потоків [19, с. 10].

Ці ознаки дозволяють відрізнити екологічний туризм від інших видів природоорієнтованої рекреаційної діяльності. Масовий туризм, на відміну від екотуризму, орієнтований на великі групи, не передбачає обов’язкової екологічної освіти та часто завдає шкоди довкіллю. Сільський зелений туризм зосереджений переважно на аграрній складовій та побуті сільської місцевості, тоді як екотуризм принципово базується на взаємодії з природними ландшафтами та біорізноманіттям.

У науковій літературі виокремлюють кілька різновидів екологічного туризму залежно від характеру діяльності та цільових установок. Науковий екотуризм передбачає участь у польових дослідженнях, експедиціях та моніторингових програмах, зазвичай за участю волонтерів. Пізнавальний екотуризм зосереджений на спостереженні за живою природою: орнітологічні тури, ботанічні екскурсії, фотополювання, відвідування палеонтологічних пам’яток. Рекреаційний екотуризм охоплює активні форми відпочинку у природному середовищі: піші, велосипедні та кінні маршрути, сплави по річках, трекінг [1]. Ця класифікація важлива для проєктування конкретних

маршрутів, оскільки кожен різновид висуває специфічні вимоги до інфраструктури, підготовки персоналу та режиму використання території.

Функціональне призначення екотуризму виходить за межі простої рекреації та охоплює кілька взаємопов'язаних напрямів. По-перше, це природоохоронна функція, яка реалізується через фінансування заповідних установ, підвищення екологічної свідомості туристів та залучення їх до природоохоронних акцій. По-друге, освітня функція, що передбачає передачу знань про екосистеми, біорізноманіття та проблеми довкілля у доступній формі. По-третє, соціально-економічна функція, пов'язана зі створенням робочих місць для місцевого населення, диверсифікацією доходів сільських громад та стимулюванням малого підприємництва [13]. По-четверте, рекреаційна функція, що забезпечує задоволення потреб населення у відпочинку та відновленні фізичних і психологічних ресурсів. Саме комплексність цих функцій робить екотуризм інструментом сталого розвитку територій.

У міжнародному контексті екотуризм є одним із найбільш динамічних сегментів туристичної індустрії. За даними Всесвітньої ради з подорожей та туризму (WTTC), глобальна туристична галузь продовжує зростання, попри економічні виклики [31, с. 65]. Частка природоорієнтованого туризму у загальному обсязі міжнародних подорожей стабільно зростає, що пов'язано з декількома глобальними тенденціями: підвищенням екологічної свідомості населення розвинених країн, зростанням попиту на автентичний досвід замість стандартизованого курортного відпочинку, а також поширенням концепції відповідального туризму (responsible tourism). К. Ховіус, L. Ховіус та N. Кріскіоне-Нейлор зазначають, що попри позитивну динаміку, екотуризм стикається з низкою глобальних викликів, серед яких ризик перетворення на масовий туризм, недостатній контроль за дотриманням екологічних стандартів та брак кваліфікованого персоналу [32, с. 238].

Принципи екотуризму, переглянуті TIES у 2015 р., формують нормативну рамку, до якої мають прагнути організатори еколого-просвітницьких турів. Серед них: мінімізація фізичного, соціального, поведінкового та

психологічного впливу на довкілля; формування екологічної та культурної обізнаності; забезпечення позитивного досвіду як для відвідувачів, так і для місцевих громад; створення прямих фінансових вигод для природоохоронних програм; генерування доходів для місцевого населення та приватного сектору; підвищення чутливості до політичних, екологічних та соціальних умов приймаючих територій [34, с. 5]. Ці принципи є орієнтиром при формуванні екомаршрутів на будь-якій території, зокрема на Київщині.

Розвиток екотуризму в Україні має свої специфічні риси, зумовлені як природно-ресурсним потенціалом, так і соціально-економічними умовами. Країна володіє значними екотуристичними ресурсами: понад 8,5 тис. об'єктів природно-заповідного фонду різних категорій, різноманітні ландшафтно-кліматичні зони (від поліських лісів до степових заповідників і Карпатських гір), багата гідрологічна мережа [11, с. 323]. Проте, як зазначає О. Овдіюк, реалізація цього потенціалу стримується низкою системних перешкод: недостатнім фінансуванням природоохоронних установ, слабкою туристичною інфраструктурою на заповідних територіях, відсутністю сертифікованих екомаршрутів та обмеженою кваліфікацією персоналу [17].

Європейський досвід організації екотуризму є цінним орієнтиром для України в контексті євроінтеграційних процесів. С. Махиня, аналізуючи європейський шлях розвитку сільського зеленого туризму, зазначає, що країни ЄС активно підтримують екологічно орієнтований туризм через систему грантів, сертифікацію еколоджів та створення транскордонних екомаршрутів [16, с. 80]. М. Роман, І. Кудінова, V. Самсонова та N. Кавенцкі досліджували інноваційний розвиток сільського зеленого туризму в Україні, наголошуючи на необхідності впровадження цифрових технологій, розвитку партнерств між громадами та бізнесом, а також формування бренду українського екотуризму на міжнародному ринку [33].

Законодавче забезпечення екотуристичної діяльності в Україні формується на перетині двох нормативних масивів. Закон України «Про туризм» визначає загальні засади державного регулювання туристичної

діяльності, однак не містить окремих положень щодо екологічного туризму [10]. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» регулює режим використання природоохоронних територій і безпосередньо визначає можливості рекреаційної діяльності на різних категоріях об’єктів ПЗФ [9]. Відповідно до цього Закону, створення умов для організованого туризму та екологічної освітньо-виховної роботи є одним із завдань національних природних парків, тоді як на території природних заповідників туризм заборонено.

Окрім базових законів, правове поле екотуризму в Україні доповнюється низкою стратегічних документів. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» визначає збалансоване природокористування та збереження довкілля серед пріоритетів державної політики [26]. Програми розвитку природно-заповідного фонду, що ухвалюються на обласному рівні, також закладають основу для розширення рекреаційної функції заповідних територій. Проте на практиці відсутність спеціального закону або підзаконного акту, який би комплексно регулював саме екотуристичну діяльність (сертифікацію маршрутів, стандарти обслуговування, порядок визначення рекреаційної місткості), залишається суттєвою прогалиною.

Інституційну підтримку розвитку туризму в Україні забезпечує Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ), утворене у 2019 р. Агентство реалізує масштабні дослідження внутрішнього та виїзного туризму, розробляє стратегічні документи й підтримує промоційні кампанії [5]. За результатами досліджень ДАРТ, 36 % українських внутрішніх туристів віддають перевагу екскурсійному туризму, 17 % подорожують у гори, а 14 % обирають лікувально-оздоровчий відпочинок [5]. Хоча окрема категорія «екотуризм» у цих дослідженнях не виокремлена, значна частина екскурсійних та гірських подорожей за своїм змістом наближається до екотуристичних.

Сучасні тенденції розвитку екотуризму в Україні значною мірою зумовлені впливом воєнних дій. Повномасштабна агресія спричинила суттєву

переорієнтацію туристичних потоків: кількість виїзних подорожей скоротилася, натомість зріс попит на внутрішні дестинації [3, с. 313]. За даними ДАРТ, у першому кварталі 2025 р. бюджет отримав майже 799 млн грн податкових надходжень від туризму, що на 30 % більше, ніж за аналогічний період попереднього року [7]. Ця динаміка свідчить про поступове відновлення галузі та зростання ролі внутрішнього туризму.

М. Мамчин, М. Демко та С. Михаць у дослідженні впливу військового стану на туристичну діяльність в Україні зазначають, що війна не лише скоротила обсяги туристичних потоків, а й кардинально змінила їхню структуру [14, с. 330]. Зросла частка коротких (одноденних та дводенних) подорожей у межах свого регіону, збільшився інтерес до природних дестинацій як альтернативи закордонним курортам. В. Любченко підкреслює, що роль туризму у сталому розвитку України зростатиме у повоєнний період, коли галузь стане одним з інструментів економічного відновлення регіонів [13].

Водночас війна створила додаткові виклики для екотуризму. Частина природоохоронних територій зазнала прямих пошкоджень внаслідок бойових дій, деякі регіони залишаються небезпечними для відвідування. Проте саме ці обставини актуалізують роль безпечних регіонів, зокрема Київської області, як перспективних дестинацій для екологічного туризму. Близькість до столиці, розвинена транспортна мережа та наявність різноманітних природних об’єктів формують конкурентні переваги Київщини [24].

Окремою тенденцією є посилення цифровізації туристичної сфери. Портал «Київщина туристична» (kyivregiontours.gov.ua), створений за ініціативою Київської обласної адміністрації, пропонує інтерактивні маршрути, інформацію про природні та культурні об’єкти, а також рекомендації для мандрівників [12]. Такі платформи розширюють можливості промоції екотуристичних продуктів та спрощують планування подорожей. У 2025 р. портал запропонував десятки маршрутів, що охоплюють природні, історичні та гастрономічні локації Київської області, і став основним цифровим інструментом для туристів, які планують подорожі регіоном [20].

Цифровізація екотуризму охоплює не лише промоційні платформи, а й технології безпосередньо на маршрутах. QR-коди на інформаційних стендах, мобільні додатки з GPS-навігацією, аудіогіди та інтерактивні карти стають стандартом для сучасних екомаршрутів у Європі. В Україні такі технології поки що впроваджені фрагментарно, переважно на базі приватних ініціатив. Однак зростання проникнення мобільного інтернету та доступність безкоштовних картографічних сервісів створюють технічні передумови для масштабної цифровізації екомаршрутів Київщини. Це особливо актуально для самостійних туристів, які подорожують без організованих груп та потребують автономних навігаційних інструментів.

Ще одним значущим трендом є розвиток проєктної діяльності у сфері екологічної освіти та маршрутизації. Зокрема, проєкт «ЕКО-стежки Київщини», реалізований Центром екологічної освіти та інформації на замовлення Департаменту екології та природних ресурсів Київської ОДА, передбачав створення еколого-освітніх туристичних маршрутів у Вишгородському та Обухівському районах [22]. Цей досвід підтверджує практичну затребуваність системного підходу до формування екомаршрутів на регіональному рівні. У рамках проєкту було обстежено десятки кілометрів польових та лісових доріг, розроблено путівники для мандрівників та проведено семінари для працівників лісового господарства та краєзнавців.

Важливою тенденцією є також зростання ролі волонтерського руху в екотуристичній діяльності. Участь у природоохоронних акціях (прибирання територій, висадка дерев, облік рідкісних видів) поєднує рекреаційну та екологічну складові й відповідає принципам екотуризму. На Київщині такі ініціативи реалізуються переважно силами громадських організацій та місцевих активістів, що створює підґрунтя для розвитку волонтерського екотуризму як окремого продукту.

Таким чином, екологічний туризм в Україні є перспективним, але недостатньо розвиненим напрямом туристичної діяльності. Його сутнісними ознаками є орієнтація на природні території, освітня складова, мінімізація

екологічного впливу та підтримка місцевих громад. Різновиди екотуризму (науковий, пізнавальний, рекреаційний) формують широкий спектр можливостей для задоволення різних сегментів попиту. Сучасні тенденції, зумовлені переорієнтацією на внутрішній туризм, цифровізацією, проєктною діяльністю та зростанням волонтерського руху, створюють сприятливе середовище для розвитку екомаршрутів у безпечних регіонах, зокрема на Київщині.

Перспективність Київської області як дестинації екологічного туризму зумовлена збігом кількох чинників: значним природно-ресурсним потенціалом, вигідним географічним розташуванням поблизу столичної агломерації, наявністю інституційної підтримки (ДАРТ, Департамент екології Київської ОВА, туристичний портал) та зростаючим суспільним запитом на природоорієнтований відпочинок. Однак трансформація цих передумов у конкурентоспроможний туристичний продукт потребує науково обґрунтованого підходу, який базується на системному оцінюванні туристичного потенціалу природоохоронних територій.

1.2. Теоретико-методологічні підходи до оцінювання туристичного потенціалу природоохоронних територій

Оцінювання туристичного потенціалу природоохоронних територій є необхідною передумовою для обґрунтованого розроблення екологічних маршрутів та туристичних продуктів. У науковій літературі сформувалося кілька методологічних підходів до такого оцінювання, кожен із яких акцентує увагу на певних аспектах взаємодії природних ресурсів, інфраструктури та попиту.

Поняття «туристичний потенціал» у вітчизняній науці трактується як сукупність природних, історико-культурних об’єктів та економічних, соціальних й технологічних передумов для організації туристичної діяльності на певній території. Ю. Юхновська запропонувала методичні підходи до

оцінювання туристичного потенціалу регіонів, які передбачають аналіз кількох компонентних груп: природної, історико-культурної, інфраструктурної та соціально-економічної [30]. Такий підхід дає змогу не лише визначити наявні ресурси, а й оцінити ступінь готовності території до прийому туристів.

Одним із найбільш відомих методичних підходів до оцінювання туристичного потенціалу є методика Є. Колбовського, яка базується на бальній оцінці за фіксованим набором компонентів. М. Мальська та Н. Паньків у навчальному виданні «Туристично-ресурсний потенціал території» систематизували цю методику та адаптували її до українських реалій [15]. Автори зазначають, що оцінювання має бути порівняльним: фіксований набір компонентів оцінюється за якісними шкалами у бальній формі, при цьому чітко визначаються територіальні межі порівняння. Основні компоненти потенціалу, що підлягають оцінюванню, поділяються на дві групи: природні й культурні ландшафти та засоби й умови здійснення турів.

Для природоохоронних територій оцінювання туристичного потенціалу має певну специфіку, зумовлену обмеженнями режиму природокористування. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» встановлює диференційований підхід до рекреаційного використання різних категорій об’єктів ПЗФ [9]. Національні природні парки мають рекреаційну зону, призначену для організованого туризму та відпочинку. Регіональні ландшафтні парки також допускають туристичну діяльність за умови дотримання режиму охорони. Заказники, залежно від типу та профілю, можуть мати певні обмеження для відвідування. Природні заповідники є закритими для туристів. Ці правові норми визначають «коридор можливостей» для розвитку екотуризму на конкретних територіях.

Важливим елементом методології оцінювання є визначення критеріїв екотуристичної привабливості. На основі аналізу наукових джерел можна сформувати систему таких критеріїв, як показано в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Критерії оцінювання екотуристичної привабливості природоохоронних територій

Група критеріїв	Критерій	Зміст оцінювання
Природно-ресурсні	Біорізноманіття	Видова різноманітність флори та фауни, наявність ендеміків
	Ландшафтна цінність	Унікальність, естетична привабливість, різноманітність форм рельєфу
	Гідрологічні ресурси	Наявність водних об’єктів: річок, озер, боліт, водосховищ
Інфраструктурні	Транспортна доступність	Наявність доріг, громадського транспорту, віддаленість від обласного центру
	Облаштованість маршрутів	Маркування стежок, інформаційні стенди, місця відпочинку
Нормативно-правові	Правовий режим території	Категорія ПЗФ, наявність рекреаційної зони, дозвільний порядок
Освітньо-просвітницькі	Еколого-просвітницький ресурс	Можливості для екологічної освіти, наявність музеїв, еко-центрів

Джерело: складено автором на основі [15; 30]

Запропонована у табл. 1.1 система критеріїв охоплює чотири компонентні групи, кожна з яких відображає окремий аспект екотуристичної привабливості. Природно-ресурсна група характеризує власне об’єкт природи, інфраструктурна визначає практичну можливість його відвідування, нормативно-правова обмежує або дозволяє ту чи іншу діяльність, а освітньо-просвітницька відповідає за змістовне наповнення екотуру.

Окрім бальних методик, у науковій літературі застосовується SWOT-аналіз як інструмент стратегічного оцінювання перспектив екотуристичного розвитку дестинацій. С. Гаврилюк, С. Мелесик та Н. Воробйова

використовували цей підхід для аналізу проблем стратегічного розвитку туристичних дестинацій в умовах воєнного часу, що є релевантним для контексту Київської області [4]. Перевагою SWOT-аналізу є можливість комплексного врахування як внутрішніх ресурсних характеристик території, так і зовнішніх чинників: ринкових тенденцій, безпекової ситуації, конкурентного середовища.

Зіставлення різних методичних підходів засвідчує, що кожен із них має як переваги, так і обмеження. Бальна оцінка є відносно простою у застосуванні та забезпечує кількісну порівнянність, проте може спрощувати складні якісні характеристики. SWOT-аналіз дає цілісне стратегічне бачення, однак є суб'єктивним та залежить від кваліфікації дослідника. Аналіз рекреаційної місткості є найбільш екологічно обґрунтованим, але потребує значних масивів польових даних, які не завжди доступні. Тому для практичних цілей оцінювання найбільш продуктивним є комбінований підхід, що поєднує елементи різних методик.

Окремим напрямом методологічних досліджень є оцінювання екосистемних послуг природоохоронних територій, що включає рекреаційну складову. Цей підхід, базований на концепції Millennium Ecosystem Assessment, дозволяє монетизувати цінність природних ресурсів для суспільства, зокрема через оцінку готовності туристів платити за доступ до природних об'єктів (willingness to pay). Хоча в українській практиці цей підхід ще не набув широкого поширення, його елементи можуть бути корисними при обґрунтуванні економічної доцільності створення екомаршрутів.

Специфічним методичним підходом, який набуває поширення в оцінюванні природоохоронних територій, є аналіз рекреаційної місткості. Рекреаційна місткість визначає максимальну кількість туристів, яку може прийняти територія без суттєвої деградації екосистеми. Для екологічних маршрутів цей показник має особливе значення, оскільки перевищення допустимого навантаження суперечить самій ідеї екотуризму. Відповідно до міжнародної практики, рекреаційне навантаження на екомаршрутах зазвичай

обмежується до 15-25 осіб на групу, а кількість груп регулюється залежно від сезону та стану екосистеми [35].

Важливим методологічним аспектом є визначення факторів, що об’єктивно впливають на рівень туристичного потенціалу природоохоронної території. За результатами систематизації наукових джерел, ці фактори можна згрупувати у такий спосіб:

- природно-кліматичні: сезонність, погодні умови, тривалість комфортного періоду для відвідування;

- ландшафтно-естетичні: мальовничість рельєфу, різноманіття природних формацій, наявність водних об’єктів;

- біологічні: рівень біорізноманіття, присутність рідкісних видів, можливості для спостереження за тваринами;

- інфраструктурні: стан доріг, наявність маркованих стежок, засобів розміщення, точок харчування;

- безпекові: мінна загроза, зони обмеженого доступу, наявність служб порятунку;

- інформаційно-комунікаційні: наявність цифрових платформ, QR-кодів на маршрутах, мобільного зв’язку [15; 29].

А. Теребух та О. Мороз у своїх дослідженнях запропонували підхід до оцінювання туристичного потенціалу дестинацій, який передбачає інтегральну оцінку за кількома блоками: ресурсний потенціал, інфраструктурне забезпечення, кадровий потенціал та маркетингова привабливість [25, с. 337]. Цей підхід є продуктивним для екотуристичних дестинацій, оскільки враховує не лише наявність природних ресурсів, а й готовність системи управління до організації сталої туристичної діяльності.

У контексті оцінювання природоохоронних територій важливим є розуміння функціонального зонування як передумови для визначення можливостей туристичної діяльності. Національні природні парки, відповідно до законодавства, мають зони різного режиму: заповідну, де будь-яка рекреаційна діяльність заборонена; буферну, де дозволені обмежені наукові

екскурсії; рекреаційну, призначену для організованого відпочинку та туризму; та господарську. Відповідно, при оцінюванні потенціалу конкретного НПП необхідно враховувати не лише загальну площу парку, а й розмір та облаштованість саме рекреаційної зони [9].

Практика оцінювання туристичного потенціалу території передбачає також урахування сезонної динаміки. Для більшості природоохоронних територій Київщини найбільш сприятливим для відвідування є період з квітня по жовтень, коли погодні умови дозволяють комфортне перебування на природі. Разом із тим, окремі види екотуристичної діяльності (наприклад, спостереження за зимуючими птахами, лижні маршрути по заснійних ландшафтах) можуть бути організовані й у зимовий період, що дозволяє розширити сезон функціонування екомаршрутів та підвищити їхню економічну ефективність.

Для комплексного оцінювання екотуристичного потенціалу природоохоронних територій Київської області доцільним є поєднання кількох методичних підходів. По-перше, бальне оцінювання за системою критеріїв, адаптованих до специфіки регіону, дозволить виявити найбільш перспективні об’єкти. По-друге, SWOT-аналіз надасть стратегічне бачення можливостей і обмежень. По-третє, аналіз рекреаційної місткості визначить допустимі параметри туристичного навантаження. Такий комплексний підхід забезпечує необхідне методологічне підґрунтя для обґрунтованого розроблення екомаршрутів.

Підсумовуючи, теоретико-методологічна база оцінювання туристичного потенціалу природоохоронних територій є достатньо розробленою у вітчизняній науці. Напрацювання М. Мальської, Н. Паньків, Ю. Юхновської, А. Теребуха та інших дослідників формують методичний інструментарій, який може бути адаптований до конкретних умов Київської області. Водночас застосування цих методик потребує урахування правового режиму об’єктів ПЗФ, сучасних безпекових обмежень та специфіки попиту на внутрішньому туристичному ринку в умовах воєнного стану. Синтез бальних, стратегічних та

екологічних підходів створює методичну основу для аналізу еколого-просвітницьких та рекреаційних ресурсів Київської області, який буде здійснено у наступному підрозділі.

Варто також зазначити, що методологія оцінювання має бути динамічною, тобто враховувати зміни, що відбуваються в часі. Це стосується як природних процесів (сезонна динаміка, сукцесійні зміни рослинного покриву, коливання популяцій тварин), так і антропогенних чинників (зміни інфраструктури, правового режиму, безпекової ситуації). Тому оцінка туристичного потенціалу природоохоронних територій Київщини, здійснена в межах цього дослідження, відображає стан на 2025-2026 рр. та потребуватиме періодичного оновлення в міру зміни зовнішніх умов.

1.3. Характеристика еколого-просвітницьких та еколого-рекреаційних ресурсів Київської області

Київська область розташована у центральній частині України, у межах двох природних зон: Полісся (північна частина) та Лісостепу (південна частина). Площа області становить 28,1 тис. кв. км, що дорівнює приблизно 4,7 % території країни. Область розсічена вздовж Дніпром із двома великими водосховищами: Київським та Канівським, що формує багату та різноманітну гідрологічну мережу. Ця фізико-географічна характеристика зумовлює значне ландшафтне різноманіття, яке є базовою передумовою для розвитку екологічного туризму [23].

Природно-заповідний фонд Київщини станом на 2023 р. налічує 279 територій та об’єктів, з яких 25 мають загальнодержавне значення, а 254 – місцеве [8]. Загальний відсоток заповідності становить 10,42 % від адміністративної площі області. Серед об’єктів загальнодержавного значення представлені один біосферний заповідник, два національні природні парки, два регіональні ландшафтні парки, а також заказники, пам’ятки природи та парки-

пам’ятки садово-паркового мистецтва. Структуру природно-заповідного фонду Київської області за категоріями подано на рис. 1.1.

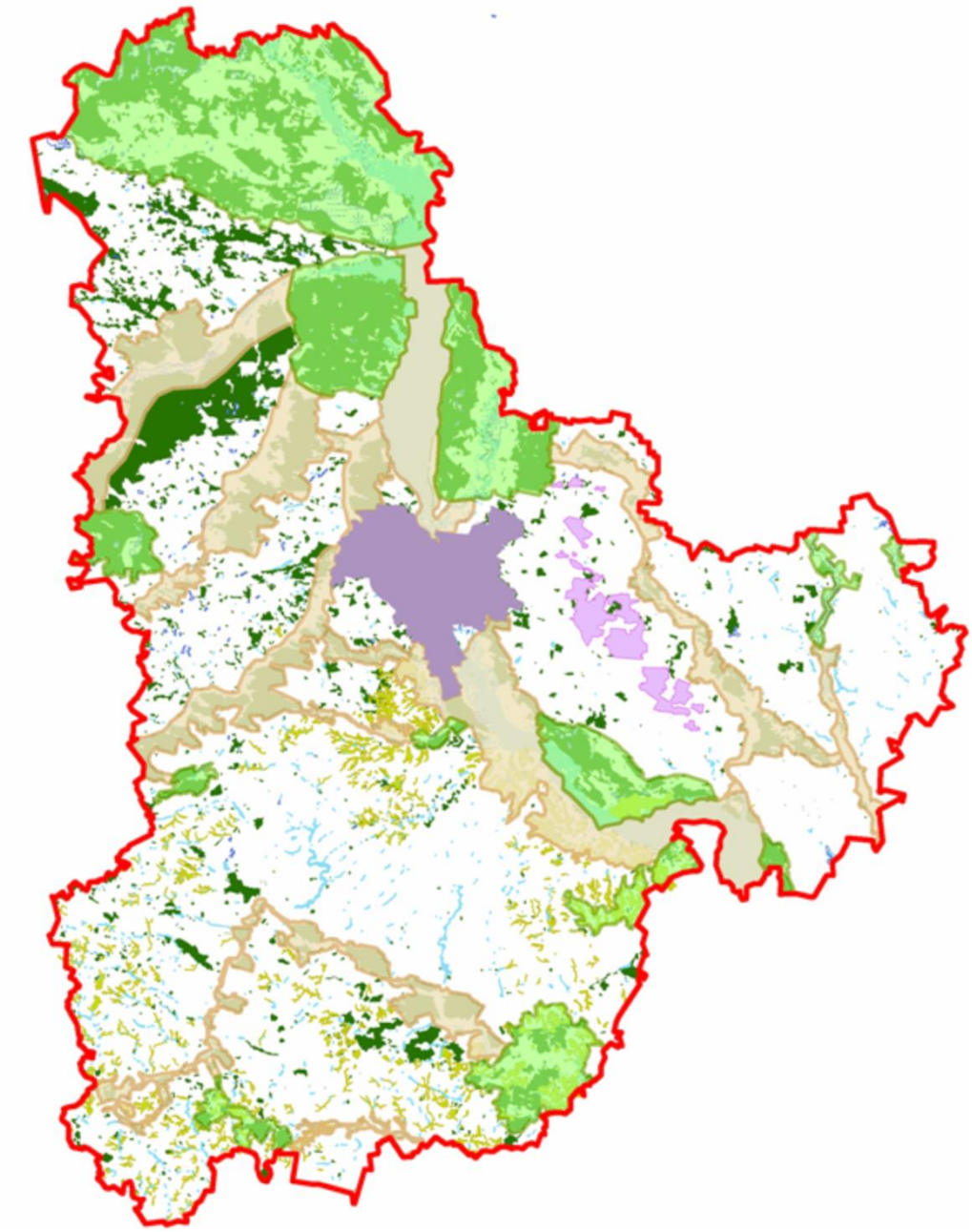

Рис. 1.1. Структура екомережі природно-заповідного фонду Київської області за категоріями об’єктів

Джерело: складено автором на основі [8]

Як видно з рис. 1.1, найбільшу частку об’єктів ПЗФ Київщини становлять заказники (понад 90 одиниць) та пам’ятки природи (61 одиниця). Саме ці

об’єкти, разом із національними та регіональними парками, формують ресурсну базу для розвитку екологічного туризму.

Серед ключових природоохоронних об’єктів Київської області, які мають найбільший потенціал для екотуристичної діяльності, доцільно виокремити кілька категорій.

Національні природні парки. НПП «Залісся» (площа 13 548,5 га) створено Указом Президента у 2009 р. на базі колишнього державного мисливського господарства. Парк репрезентує типові поліські ландшафти: мішані ліси, болотні комплекси, заплавні луки. Тут зберігаються оселища рідкісних видів рослин і тварин, зокрема занесених до Червоної книги України. Територія має значний еколого-просвітницький потенціал, однак туристична інфраструктура розвинена недостатньо [15].

Історія НПП «Залісся» тісно пов’язана із заповідною справою на Київщині. Донедавна ця територія функціонувала як елітне мисливське господарство, доступне лише для обмеженого кола осіб. Перетворення на національний парк відкрило можливості для ширшого рекреаційного використання, проте формування повноцінної парковою інфраструктури тривалий час стримувалося організаційними та фінансовими проблемами. Серед перспективних видів екотуристичної діяльності на території парку можна виокремити піші маршрути по поліських лісах, спостереження за птахами на болотних масивах, фотографічні тури та зимові прогулянки на лижах. НПП «Білоозерський» (3 658,2 га), розташований частково у Київській та Черкаській областях, також репрезентує поліські ландшафти й має потенціал для розвитку водного та пішого екотуризму.

Біосферні заповідники. Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник є унікальним об’єктом, що не має аналогів у світі. Створений у 2016 р. на базі зони відчуження, він охоплює понад 227 тис. га та представляє собою унікальну лабораторію самовідновлення природи. Відвідування заповідника здійснюється за спеціальними дозволами та організованими турами, які мають виразний освітньо-просвітницький характер

[18]. Так званий «чорнобильський туризм» набув значної популярності серед іноземних та вітчизняних відвідувачів, що свідчить про високий попит на нестандартні еколого-пізнавальні маршрути.

Унікальність Чорнобильського РЕБЗ полягає у тому, що за майже чотири десятиліття після евакуації людей природа відновила свої позиції: на території фіксується зростання популяцій вовків, лосів, рисей, диких коней Пржевальського та інших видів. Для екотуризму цей об’єкт є винятково цінним, оскільки демонструє потужність природних процесів відновлення та ставить перед відвідувачами глибокі питання про взаємодію людини й довкілля. Водночас обмежений доступ, необхідність дозиметричного контролю та специфічна логістика відвідування зумовлюють високу вартість турів та обмежену пропускну спроможність, що, з іншого боку, автоматично забезпечує дотримання принципу мінімізації навантаження на екосистему.

Регіональні ландшафтні парки. РЛП «Трахтемирів» (площа 10 711,2 га) розташований у межах Трахтемирівського півострова на правобережжі Канівського водосховища. Парк охоплює території Київської та Черкаської областей і характеризується унікальною геологічною будовою: значна піднятість горбистої поверхні, розвинена яружно-балкова мережа, лучно-степові та широколистяно-лісові формації [28]. На території зростає близько десяти видів рослин, занесених до Червоної книги України: цибуля ведмежа, підсніжник білосніжний, лілія лісова, рябчик шаховий та інші. Парк також має значну історико-культурну цінність, оскільки входить до Києво-Черкаської групи пам’яток скіфської культури.

Фауна Трахтемирівського півострова не менш цікава: тут зустрічаються рідкісні комахи, зокрема пилкохвіст український та дибка степова, а серед плазунів зафіксована зелена ящірка, для якої Трахтемирів є однією з найпівнічніших точок поширення в Україні. Мідянка звичайна, занесена до Червоної книги, також мешкає на цій території [28]. Така видова різноманітність створює умови для організації спеціалізованих зоологічних екскурсій та програм з екологічної освіти.

РЛП «Міжрічинський», розташований у межиріччі Дніпра та Десни, є ще одним перспективним об’єктом для екотуристичної діяльності. Заплавні ландшафти, озерні системи та лісові масиви формують різноманітне середовище, придатне для організації водних та піших маршрутів. Десна, як одна з найменш зарегульованих великих річок України, зберігає природну динаміку заплавних процесів, що робить її привабливою для любителів природного туризму.

Дендрологічні парки та парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва. Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України (м. Біла Церква), створений наприкінці XVIII ст., є одним із найстаріших паркових комплексів Київщини. Він поєднує рекреаційну та освітню функції, пропонуючи відвідувачам ознайомлення з різноманітними видами рослин та ландшафтним дизайном різних епох. Парки «Згурівський», «Ташанський», «Кагарлицький» також мають потенціал для включення до екологічних маршрутів, хоча їхня інфраструктура потребує вдосконалення [23].

Характеристику основних природоохоронних об’єктів Київської області, перспективних для розвитку екотуризму, узагальнено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Основні природоохоронні об’єкти Київської області з екотуристичним потенціалом

Назва об’єкта	Категорія ПЗФ	Площа, га	Природна зона	Екотуристичний потенціал
НПП «Залісся»	Національний природний парк	13 548,5	Полісся	Високий
Чорнобильський РЕБЗ	Біосферний заповідник	227 000+	Полісся	Високий (обмежений)
РЛП «Трахтемирів»	Регіональний ландшафтний парк	10 711,2	Лісостеп	Високий
Дендропарк «Олександрія»	Дендрологічний парк	401,4	Лісостеп	Середній
НПП «Білоозерський»	Національний природний парк	3 658,2	Лісостеп	Середній

Джерело: складено автором на основі [8; 15; 23]

Дані табл. 1.2 свідчать про те, що Київська область має різноманітну мережу природоохоронних об’єктів із різним ступенем екотуристичної привабливості. Найбільший потенціал зосереджено у трьох ключових об’єктах: НПП «Залісся», Чорнобильському РЕБЗ та РЛП «Трахтемирів». Кожен із них пропонує специфічний тип еколого-пізнавального досвіду: поліські ландшафти та болотні комплекси, феномен самовідновлення природи після техногенної катастрофи та лучно-степові формації з археологічними пам’ятками відповідно.

Гідрологічні ресурси Київської області значно доповнюють еколого-рекреаційний потенціал регіону. Басейн Дніпра, Київське та Канівське водосховища, річки Ірпінь, Тетерів, Рось, Десна та їхні притоки формують мережу водних об’єктів, придатних для організації водних екомаршрутів (каякінг, сплави), а також спостереження за водоплавними птахами.

Водночас слід зазначити проблеми, що стримують реалізацію еколого-просвітницького потенціалу Київщини:

- нерівномірне просторове розміщення об’єктів ПЗФ: основна частина великих територій зосереджена у північній (поліській) частині області, тоді як лісостепова частина представлена переважно невеликими заказниками;

- недостатнє фінансування утримання та розвитку природоохоронних установ;

- відсутність єдиної системи екомаршрутів, яка б поєднувала різні категорії об’єктів у цілісний туристичний продукт;

- обмеженість кваліфікованого персоналу, здатного здійснювати еколого-просвітницьку діяльність;

- вплив наслідків воєнних дій на безпекову ситуацію у частині районів області [4; 17].

Незважаючи на зазначені проблеми, еколого-рекреаційні ресурси Київської області створюють достатню базу для формування регіональної мережі екомаршрутів.

Висновки до розділу 1

У першому розділі здійснено теоретичне обґрунтування проблематики розвитку екологічного туризму в Україні та визначено методологічне підґрунтя для розроблення екомаршрутів у дестинаціях Київської області. Основні результати дослідження полягають у такому.

Екологічний туризм є специфічним видом туристичної діяльності, що відрізняється від масового та сільського зеленого туризму наявністю трьох обов'язкових компонентів: природоохоронного, освітнього та соціально-економічного. В Україні розвиток екотуризму стримується недостатнім фінансуванням, слабкою інфраструктурою та понятійною невизначеністю, однак сучасні тенденції (переорієнтація на внутрішній туризм, цифровізація, проєктна діяльність) створюють нові можливості для його активізації.

Оцінювання туристичного потенціалу природоохоронних територій базується на комплексі методичних підходів: бальному оцінюванні за системою критеріїв, SWOT-аналізі та аналізі рекреаційної місткості. Для екотуристичних дестинацій ключовими критеріями є біорізноманіття, ландшафтна цінність, транспортна доступність, правовий режим території та еколого-просвітницький ресурс.

Київська область має значний еколого-просвітницький потенціал: 279 об'єктів ПЗФ, різноманітні ландшафти двох природних зон, унікальні об'єкти (НПП «Залісся», Чорнобильський РЕБЗ, РЛП «Трахтемирів», дендропарк «Олександрія»), розвинену гідрологічну мережу та близькість до столиці. Конкурентними перевагами регіону є поєднання поліських та лісостепових ландшафтів, наявність водно-болотних угідь із високим орнітологічним потенціалом, а також можливість комбінування природних об'єктів із культурно-історичними пам'ятками. Основні обмеження пов'язані з недостатньою туристичною інфраструктурою на природоохоронних територіях, відсутністю єдиної системи екомаршрутів та наслідками воєнних дій.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОТУРИЗМУ У КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Характеристика сучасного стану розвитку екотуризму у Київській області

Київська область належить до найбільш перспективних регіонів України з погляду розвитку екологічного туризму, що зумовлено поєднанням географічних, природних та інфраструктурних чинників. Безпосередня близькість до столиці формує значний потенційний попит на короткострокові рекреаційні подорожі, які не потребують тривалого трансферу, що особливо важливо для мешканців мегаполісу, які прагнуть відпочинку серед природи без значних витрат часу на дорогу [12].

Аналіз статистичних даних Державного агентства розвитку туризму засвідчує позитивну динаміку туристичної галузі Київщини у період 2022-2025 років. За підсумками 2024 року до бюджету громад Київської області надійшло 15,88 млн грн туристичного збору, що на 46 % більше за показник 2023 року (10,86 млн грн). У структурі загальнонаціональних надходжень від туристичного збору, які у 2024 році склали 273 млн грн, Київська область посіла четверте місце після Києва (49,18 млн грн), Львівської (47,11 млн грн) та Івано-Франківської (33,1 млн грн) областей [6]. Ці дані свідчать про стале зростання внутрішнього туристичного потоку, однак частка екотуризму у загальній структурі залишається невизначеною через відсутність дезагрегованого обліку.

Станом на 2025 рік на Київщині функціонує понад 50 туристичних маршрутів різного тематичного спрямування, значна частина яких безпосередньо пов’язана з природними об’єктами [20]. Портал «Київщина туристична», створений за ініціативи Київської обласної військової адміністрації, систематизує інформацію про локації, маршрути та сервіси регіону, що сприяє популяризації внутрішнього туризму загалом та екологічних

подорожей зокрема [12]. Разом з тим, частка маршрутів, які повністю відповідають критеріям екотуризму у його класичному розумінні (мінімальний вплив на довкілля, освітня складова, підтримка місцевих громад), залишається обмеженою.

Сучасний стан екотуризму в регіоні формується під впливом кількох ключових тенденцій, які потребують аналітичного осмислення:

- **зростання попиту на «зелені» формати відпочинку.** У 2025 році, за даними порталу «Київщина туристична», серед актуальних трендів вирізняється екотуризм як подорожі до заповідників та національних парків із мінімальним впливом на природу, а також «цифровий детокс-туризм» як подорожі без гаджетів для повного занурення у природне середовище [20];

- **активізація сільського зеленого туризму.** В умовах війни подорожі Україною набули нового значення, і на Київщині активно розвивається агротуризм завдяки сприятливому клімату, родючим землям та різноманіттю заміських об’єктів відпочинку [33];

- **реалізація проєкту «ЕКО-стежки Київщини».** У рамках Регіональної програми розвитку природно-заповідного фонду Київської області «Київщина заповідна» Центр екологічної освіти та інформації на замовлення Департаменту екології та природних ресурсів Київської ОДА реалізував проєкт зі створення еколого-освітніх туристичних маршрутів у Вишгородському та Обухівському районах [22];

- **вплив воєнного стану.** Повномасштабна агресія завдала значних збитків довкіллю Київщини: за оцінками, сума екологічних збитків перевищила 47 млрд грн за перші 10 місяців вторгнення. Частина природних територій зазнала мінного забруднення, що суттєво обмежує рекреаційне використання окремих ділянок, особливо у північних районах області [8].

Динаміку туристичного збору Київської області за 2021-2025 роки подано у табл. 2.1, яка дає змогу простежити кількісний вимір загального зростання туристичної активності в регіоні.

Таблиця 2.1

Динаміка надходжень туристичного збору Київської області за 2021-2025 рр., млн грн

Рік	Сума турзбору, млн грн	Відхилення від попереднього року, %
2021	8,42	-
2022	10,86	+28,9
2023	10,86	0,0
2024	15,88	+46,2
2025 (9 міс.)	13,00	+36,0*

** Порівняння за 9 місяців 2025 р. із аналогічним періодом 2024 р.*

Складено автором на основі даних ДАРТ [6; 7].

Як показано в табл. 2.1, найбільш відчутне зростання туристичного збору Київщини зафіксовано у 2024 році (+46,2 %), що корелює із загальнонаціональною тенденцією підвищення інтересу до внутрішнього туризму. За три квартали 2025 року область отримала 13 млн грн, що на 36 % перевищує аналогічний період 2024 року. Це підтверджує, що попри триваючий воєнний стан, туристична активність у регіоні не лише відновилася, а й демонструє стійке зростання.

Разом із позитивною динамікою фінансових показників інституційне середовище екотуризму на Київщині залишається фрагментарним. Відсутність єдиного регіонального оператора екологічних маршрутів, недостатня координація між управліннями природних парків та туристичними структурами, а також обмежене фінансування інфраструктурних проєктів гальмують реалізацію наявного потенціалу. Окремою проблемою є відсутність системного моніторингу відвідуваності природоохоронних територій: на відміну від національних парків західних областей, де ведеться облік туристів, більшість заповідних об'єктів Київщини не мають механізму фіксації рекреаційного навантаження.

Щоб зрозуміти природу цієї інституційної фрагментарності, необхідно розглянути її структурні передумови. Система управління природоохоронними територіями України загалом і Київщини зокрема формувалася не як цілісна

галузева архітектура, а як сукупність паралельних відомчих структур із різними підпорядкуваннями, бюджетними джерелами та регуляторними логіками. Національні природні парки перебувають у підпорядкуванні Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України і фінансуються з державного бюджету. Регіональні ландшафтні парки та заказники місцевого значення підпорядковані обласним або районним радам і залежать від місцевих бюджетів. Лісові заказники на практиці найчастіше перебувають у господарському управлінні державних лісогосподарських підприємств, що підпорядковані Державному агентству лісових ресурсів. Гідрологічні заказники в заплавах річок можуть потрапляти до сфери регулювання Державного агентства водних ресурсів. Пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення -- як-от «Олександрія» -- підпорядковані Національній академії наук. Така поліцентрична структура управління унеможливлює вироблення єдиної регіональної стратегії екотуристичного розвитку без спеціально створеного координаційного механізму.

Цей структурний розрив між природоохоронними та туристичними функціями є, мабуть, найгострішою інституційною проблемою галузі. Туристичні питання Київської області знаходяться у компетенції відповідного підрозділу обласної військової адміністрації, тоді як природоохоронні -- у компетенції Департаменту екології та природних ресурсів. Обидва органи формально є підрозділами однієї обласної адміністрації, проте між ними відсутній регулярний координаційний механізм у сфері екотуризму. Відповідно, туристичний підрозділ просуває привабливість природних локацій, не маючи прямого впливу на стан їхнього інфраструктурного облаштування, а екологічний підрозділ опікується охороною природи, не розглядаючи туризм як інструмент залучення фінансових ресурсів для природоохоронних цілей. У підсумку обидва напрями залишаються взаємно незбагаченими.

Порівняння з практикою більш розвинених екотуристичних регіонів України -- насамперед Івано-Франківської та Закарпатської областей -- дозволяє наочно побачити, чого бракує Київщині на інституційному рівні. У

Карпатському регіоні НПП «Синевир», «Сколівські Бескиди» та «Карпатський» мають власні відділи екотуристичного розвитку, укомплектовані природознавцями-гідами та менеджерами туристичних послуг. Ці парки активно взаємодіють із місцевими громадами, агро- та лісовими садибами, регіональними туристичними операторами, утворюючи розгалужені партнерські мережі. Результатом є системний туристичний продукт, де природний об'єкт виступає «якорем», навколо якого формується ціла екосистема послуг і вражень. На Київщині така модель поки що є радше виключенням, ніж нормою.

Відсутність системного моніторингу відвідуваності природоохоронних територій є не просто технічним недоліком, а симптомом глибшої управлінської проблеми. Без даних про реальну кількість відвідувачів неможливо оцінити рекреаційне навантаження на екосистеми та своєчасно вживати заходів із його регулювання. Без розуміння структури відвідуваності -- за сезонами, за типами туристів, за тривалістю перебування -- неможливо раціонально планувати розвиток туристичних послуг. Без обліку туристичних потоків неможливо обґрунтувати запити на бюджетне фінансування інфраструктурних проєктів. Таким чином, відсутність моніторингу утворює замкнене коло: немає даних -- немає обґрунтування для інвестицій -- немає розвитку інфраструктури -- немає підстав для запровадження моніторингу.

Міжнародний досвід переконливо свідчить про ключову роль даних у менеджменті екотуристичних дестинацій. Більшість країн Євросоюзу, що мають розвинений екотуризм, застосовують системи автоматичного обліку відвідувачів у природних парках -- від простих лічильників на вхідних стежках до GPS-трекінгу анонімізованих маршрутів пересування. Ці дані слугують підґрунтям для планування пропускної здатності, розробки нових маршрутів і оцінки екологічного впливу. В Україні окремі НПП, зокрема «Синевир» та «Карпатський», уже запровадили базові системи обліку, однак для переважної більшості природоохоронних об'єктів ця практика залишається невідомою.

Не менш значущою є проблема кадрового забезпечення екотуристичної діяльності в регіоні. Екологічний туризм як специфічний вид туристичної діяльності потребує фахівців особливого профілю -- людей, які поєднують природничі знання (екологія, ботаніка, зоологія, геологія), педагогічну майстерність (здатність цікаво й доступно подавати наукові знання), комунікаційні навички та розуміння принципів відповідального туризму. Підготовка таких фахівців в Україні залишається нерозвиненою: університетські програми з туризму орієнтовані переважно на готельно-ресторанний та подієвий туризм, тоді як екологічна складова займає в них маргінальне місце. На Київщині ситуацію додатково ускладнює те, що більшість природоохоронних об'єктів практично не мають власного персоналу, здатного виконувати функції екскурсоводів-природознавців. У НПП «Залісся» та РЛП «Трахтемирів» є певний штат наукових співробітників, проте їхня основна функція -- наукові дослідження та охорона природних комплексів, а не туристичне обслуговування.

Обмеженість фінансування інфраструктурних проєктів є прямим наслідком описаної інституційної роздробленості. У відсутності єдиного бюджетного центру та стратегічного пріоритизування капітальні вкладення в екотуристичну інфраструктуру здійснюються ситуативно -- переважно в рамках окремих проєктів, ініційованих громадськими організаціями чи міжнародними донорами, а не як системна державна політика. Проєкт «ЕКО-стежки Київщини», реалізований у 2020 р. і описаний вище, є яскравим прикладом: він охопив лише два райони із двадцяти семи і не отримав продовження у вигляді аналогічних ініціатив в інших частинах регіону. Причиною цього є не лише дефіцит коштів, а й відсутність механізму інституційного закріплення досягнутих результатів та тиражування успішного досвіду.

Окремим і надзвичайно важливим виміром інституційної проблеми є взаємодія між природоохоронними структурами та місцевими громадами. Світова практика розвитку екотуризму переконливо засвідчує, що найбільш стійкі й успішні моделі ґрунтуються не на централізованому державному

управлінні, а на активній участі місцевих громад, які є безпосередніми хранителями природних ресурсів та головними бенефіціарами від їхнього рекреаційного використання. Такий підхід, зафіксований, зокрема, в оновлених принципах Міжнародного товариства екотуризму (TIES), передбачає, що місцеві жителі не лише отримують частку доходів від туризму, а й беруть участь у прийнятті рішень щодо управління природними ресурсами та визначення допустимого рекреаційного навантаження [34, с. 36].

На Київщині цей принцип реалізується лише фрагментарно. Окремі сільські громади в Обухівському та Вишгородському районах розвивають агросадиби та садиби зеленого туризму, які частково орієнтовані на природний відпочинок. Однак між цими приватними ініціативами та офіційними природоохоронними структурами зазвичай відсутні формалізовані зв'язки співпраці: власники садиб не інтегровані в систему управління прилеглими заповідними об'єктами, не отримують від них інформаційної чи маркетингової підтримки і, відповідно, не перераховують частину своїх доходів на природоохоронні цілі. Така роз'єднаність позбавляє обидві сторони синергетичного ефекту, який міг би суттєво зміцнити як туристичний продукт, так і природоохоронний потенціал регіону.

Проблема інформаційно-маркетингового забезпечення є логічним продовженням описаних інституційних прогалин. Портал «Київщина туристична», запущений за ініціативи Київської обласної військової адміністрації, систематизує значний обсяг інформації про природні, культурні та рекреаційні локації регіону. Проте з погляду потреб повноцінного екотуризму цей ресурс має суттєві обмеження. По-перше, більшість матеріалів носять описовий, а не практично-орієнтований характер: турист може знайти загальну інформацію про об'єкт, але не практичні дані щодо маршрутів, точок входу, правил відвідування, контактів відповідальних осіб та переліку доступних послуг. По-друге, об'єкти ПЗФ місцевого значення представлені на порталі вкрай нерівномірно: великі та відомі локації мають відносно детальні сторінки, тоді як більшість заказників і пам'яток природи або взагалі відсутні на

порталі, або позначені лише пунктом на карті без жодного змістовного наповнення. По-третє, портал практично не інтегрований із системами онлайн-бронювання та туристичними агрегаторами, що суттєво знижує його практичну цінність для туристів, які звикли до зручних сервісів планування подорожей.

Слід також відзначити, що слабка інституційна база екотуризму на Київщині частково зумовлена об'єктивними чинниками, пов'язаними з воєнним станом. Починаючи з лютого 2022 р. значна частина управлінських ресурсів регіональних органів влади та природоохоронних структур була переорієнтована на вирішення невідкладних гуманітарних та безпекових завдань. Планування та реалізація туристично-інфраструктурних проєктів об'єктивно відійшли на другий план. Відновлення нормального режиму роботи природоохоронних установ, яке відбувається поступово, само по собі є важливим позитивним сигналом, проте воно ще не означає автоматичного відновлення інституційного потенціалу в повному обсязі.

Загалом аналіз інституційного середовища екотуризму в Київській області засвідчує, що головним стримуючим чинником є не стільки дефіцит природних ресурсів, скільки відсутність інтегрованої системи управління, яка б пов'язувала природоохоронні, туристичні, господарські та громадські інтереси в єдину стратегічну логіку. Подолання цього дефіциту потребує не лише організаційних змін, а й формування нової культури міжвідомчої взаємодії, в якій екотуризм розглядається як спільний пріоритет, а не як галузева периферія, що знаходиться між туризмом і екологією, не відносячись повністю ні до однієї з них.

Підсумовуючи аналіз сучасного стану екотуризму в Київській області, можна констатувати наявність глибокого розриву між об'єктивним природним потенціалом регіону та рівнем його туристичного освоєння. Позитивна фінансова динаміка туристичного збору відображає зростання загальної туристичної активності, однак не свідчить про структурний розвиток власне екотуристичного сегменту. Для того щоб цей розрив міг бути подоланий, необхідні системні зміни на інституційному, інфраструктурному та

інформаційному рівнях, обґрунтуванню яких присвячений наступний розділ дослідження.

Підсумовуючи аналіз сучасного стану, можна констатувати, що Київська область перебуває на етапі формування екотуристичного ринку, де потенційний попит істотно перевищує наявну пропозицію. Позитивна динаміка туристичного збору свідчить про зростання загальної привабливості регіону, однак перетворення цього інтересу на повноцінний екотуристичний продукт потребує цілеспрямованих зусиль щодо маршрутизації, інфраструктурного облаштування та інформаційного супроводу.

2.2. Оцінка туристичного потенціалу природоохоронних територій Київщини

Основу ресурсної бази екотуризму Київської області становить природно-заповідний фонд (далі – ПЗФ), який охоплює різноманітні категорії охоронюваних територій та об’єктів. Законодавчу основу функціонування ПЗФ становить Закон України «Про природно-заповідний фонд України» (1992), який визначає правовий статус, порядок створення, режим охорони та використання заповідних територій [9].

За даними Департаменту екології та природних ресурсів Київської ОВА, на території області налічується 279 територій та об’єктів природно-заповідного фонду [8]. Серед них представлені практично всі категорії, передбачені національним законодавством: біосферний заповідник, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам’ятки природи, парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва та заповідні урочища. Загальна площа ПЗФ області становить понад 340 тис. га, що робить Київщину одним із найбільш насичених заповідними об’єктами регіонів України [21].

Структурний аналіз природно-заповідного фонду Київщини, поданий у табл. 2.2, демонструє кількісний та площинний розподіл об’єктів за категоріями.

Таблиця 2.2

Структура природно-заповідного фонду Київської області

Категорія ПЗФ	Кількість об'єктів	Значення для екотуризму
Біосферний заповідник	1	Високе (Чорнобильський радіаційно-екологічний)
Національні природні парки	2	Високе
Регіональні ландшафтні парки	2	Високе
Заказники	97	Середнє-високе
Пам'ятки природи	61	Середнє
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	14	Середнє-високе
Заповідні урочища	17	Середнє

Складено автором на основі [8; 21; 23].

Як показано в табл. 2.2, найбільш чисельною категорією ПЗФ Київщини є заказники (97 об'єктів), які охоплюють різні типи ландшафтів: лісові, болотні, ландшафтні та гідрологічні. Саме заказники формують основний потенціал для розроблення мережевих екологічних маршрутів, оскільки їхній режим охорони, як правило, допускає організований відвідування за умови дотримання встановлених обмежень.

Серед об'єктів загальнодержавного значення особливу увагу привертають кілька ключових природоохоронних територій, що мають найвищий потенціал для розвитку екотуризму:

Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник створений у 2016 році на базі зони відчуження, є унікальним прикладом відновлення екосистем після технологічної катастрофи. Територія охоплює понад 226 тис. га, де природні процеси відбуваються без антропогенного втручання вже понад чотири десятиліття. До повномасштабного вторгнення зона відчуження була однією з найбільш затребуваних туристичних локацій України, приймаючи десятки тисяч відвідувачів щорічно. На сьогодні доступ до біосферного заповідника обмежений через безпекову ситуацію та мінну небезпеку [9].

Як показано на додатку А ландшафти Чорнобильського заповідника вирізняються унікальним поєднанням природних процесів відновлення та технологічної спадщини, що формує особливий тип екотуристичного продукту. Наукова цінність цієї території полягає у спостереженні за процесами ренатуралізації, коли природні екосистеми поступово повертаються до стану, близького до первісного, на площах, звільнених від антропогенного тиску.

Регіональний ландшафтний парк «Трахтемирів» розташований на однойменному півострові на межі Київської та Черкаської областей, охоплює понад 10 711 га. Територія парку являє собою унікальний за геологічною будовою район з вираженим горбистим рельєфом правобережжя Дніпра, мережею ярів та зсувних процесів. Тут зростають понад 10 червонокнижних видів рослин (цибуля ведмежа, підсніжник білосніжний, лілія лісова, рябчик шаховий), а фауна включає рідкісних комах (дибку степову, самітника) та рептилій. Парк має також історико-культурну цінність, оскільки зберігає пам’ятки від Трипільської культури до періоду Київської Русі [28].

Відповідно додатку Б різноманітність ландшафтів Трахтемирівського півострова створює сприятливі умови для різних форм екотуристичної активності: піших маршрутів різного рівня складності, орнітологічних спостережень, ботанічних екскурсій та геолого-пізнавальних подорожей.

Дендрологічний парк «Олександрія» у Білій Церкві, що є пам’яткою садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення, займає площу понад 400 га. Парк налічує близько 600 видів та форм деревних рослин, серед яких чимало інтродуцентів та рідкісних видів. Ландшафтна композиція парку включає комплекс водойм, ботанічних колекцій та історичних споруд XVIII-XIX століть, що формує привабливий екотуристичний продукт, орієнтований на ботанічний та історико-природничий туризм [15].

Зображення на додатку В ілюструє атмосферу паркового середовища, яке поєднує природні та антропогенні елементи, характерні для кращих зразків європейського ландшафтного мистецтва. Ця локація є однією з найбільш

відвідуваних на Київщині, проте її використання в контексті саме екологічного туризму залишається нерозкритим.

Окрім великих природоохоронних територій, істотний потенціал для екотуризму мають локальні об’єкти ПЗФ місцевого значення. Показово, що у 2024 році Київська область стала лідером за кількістю новостворених заповідних територій в Україні – 23 об’єкти, хоча їхня сумарна площа становила лише 98,3 га. Водночас було скасовано статус 8 об’єктів площею 27,5 га. Загалом створення заповідних територій у 2024 році виявилося найгіршим за останні 10 років: по Україні було створено лише 88 нових ПЗФ загальною площею 2 937 га [18].

Для комплексної оцінки туристичного потенціалу природоохоронних територій Київщини доцільно застосувати кілька ключових критеріїв, які відповідають методології оцінювання туристичного потенціалу дестинацій [25, с. 337]:

- природна привабливість (біорізноманіття, естетична цінність ландшафтів, наявність ендеміків та червонокнижних видів);

- транспортна доступність (відстань від Києва, якість доріг, наявність громадського транспорту);

- інфраструктурна забезпеченість (наявність маркованих стежок, інформаційних стендів, місць відпочинку, санітарних зон);

- інституційна спроможність (наявність управлінської структури, персоналу, фінансування);

- безпекова ситуація (мінна загроза, доступність у період дії воєнного стану).

Проєкт «ЕКО-стежки Київщини», реалізований у 2020 році, заклав методологічну основу для маршрутизації екотуристичних об’єктів регіону. Зокрема, територією Обухівського району було прокладено маршрут «Природна та історична спадщина Обухівщини» з 25 зупинками, з яких 12 становили природоохоронні території та об’єкти, а 13 – історико-культурні пам’ятки. Результати проєкту було систематизовано у «Путівнику

мандрівника» [22]. Цей досвід засвідчив прикладну спроможність інтеграції природних та культурних ресурсів у єдиний екотуристичний продукт. Наявність таких елементів інфраструктури є необхідною умовою перетворення окремих природних об’єктів у повноцінний екотуристичний продукт.

Узагальнюючи оцінку туристичного потенціалу природоохоронних територій Київщини, слід зазначити, що регіон володіє значними, але недостатньо реалізованими ресурсами для екотуризму. Кількість та різноманітність об’єктів ПЗФ забезпечують широкі можливості для формування тематичних маршрутів різного спрямування. Водночас переважна більшість заповідних територій потребує інфраструктурного облаштування, управлінської оптимізації та інтеграції у регіональну туристичну систему.

2.3. Проблеми розвитку екотуризму в регіоні

Незважаючи на значний природний потенціал та позитивну динаміку туристичних показників, розвиток екотуризму у Київській області стикається з комплексом проблем, які мають як системний, так і регіональний характер. Ідентифікація та аналіз цих проблем є необхідною передумовою розроблення обгрунтованих рекомендацій, що становитиме предмет третього розділу дослідження.

Проблеми безпекового характеру. Повномасштабна агресія спричинила критичні наслідки для довкілля Київщини. За оцінками Міністерства захисту довкілля, збитки екології Києва та області перевищили 47 млрд грн за перший рік повномасштабної агресії. Північні райони області (частини Вишгородського, Бородянського, Іванківського районів) зазнали мінного забруднення та пошкодження інфраструктури, що унеможливлює використання низки природних об’єктів для туристичних цілей. Осінь 2022 року засвідчила заборону на відвідування лісів Київщини цивільним населенням, що мало прямий вплив на рекреаційні можливості регіону. Хоча станом на 2025 рік

значну частину обмежень знято, проблема мінної безпеки на окремих територіях залишається актуальною [4; 14, с. 332].

Інфраструктурні обмеження. Більшість природоохоронних територій Київщини не мають базової туристичної інфраструктури, необхідної для організованого рекреаційного використання. Відсутність маркованих стежок, інформаційних стендів, обладнаних місць відпочинку та санітарних зон характерна навіть для тих об'єктів, які мають високий потенціал відвідуваності. Проєкт «ЕКО-стежки Київщини» (2020) охопив лише два райони, тоді як більша частина області залишилася без аналогічних ініціатив [22]. Окрему проблему становить стан доріг місцевого значення, що забезпечують під'їзд до віддалених природних об'єктів: їхня якість часто не відповідає вимогам безпечного та комфортного пересування.

Інституційно-управлінські проблеми. Система управління природоохоронними територіями Київщини характеризується розпорошеністю повноважень та відсутністю єдиного координаційного центру з питань рекреаційного використання ПЗФ. Значна частина заказників та пам'яток природи місцевого значення перебуває у віданні різних суб'єктів (лісогосподарських підприємств, місцевих рад, орендарів), що ускладнює координацію дій щодо розвитку туристичної інфраструктури. За даними Української природоохоронної групи, темпи створення нових заповідних територій в Україні у 2024 році виявилися найгіршими за останнє десятиліття, що свідчить про системне послаблення природоохоронної політики в умовах воєнного стану [18].

Систематизація виявлених проблем за основними напрямами дає змогу виділити три рівні бар'єрів розвитку екотуризму в регіоні, поданих у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Систематизація проблем розвитку екотуризму у Київській області

Рівень проблеми	Характеристика	Прояви на Київщині
Макрорівень (безпека та політика)	Воєнні ризики, мінна небезпека, нормативні прогалини	Обмеження доступу до північних районів; відсутність окремої стратегії екотуризму

Мезорівень (регіональне управління)	Фрагментація управління, дефіцит фінансування, слабка міжгалузева координація	Розпорошеність ПЗФ між різними відомствами; низьке фінансування інфраструктури маршрутів
Мікрорівень (об'єкти та послуги)	Відсутність базової інфраструктури, нестача кваліфікованого персоналу, обмежений інформаційний супровід	Немарковані стежки; відсутність екскурсоводів-екологів; слабка присутність в онлайн-просторі

Складено автором на основі аналізу джерел [1; 3; 4; 14; 19; 27].

Як показано в табл. 2.3, проблеми розвитку екотуризму Київщини мають комплексний, багаторівневий характер і не можуть бути вирішені ізольованими заходами. Їх подолання потребує координованих дій на всіх рівнях: від національної політики безпеки до практичних заходів на рівні окремих маршрутів.

Кадрова проблема. У регіоні практично відсутня система підготовки спеціалізованих кадрів для екотуристичної діяльності. Екологічний туризм потребує фахівців, які поєднують знання у сфері екології, біології та туристичного менеджменту, здатних здійснювати інтерпретаційну діяльність та забезпечувати дотримання природоохоронного режиму. Національні природні парки західних областей мають усталену практику залучення екскурсоводів-природознавців, тоді як на Київщині така практика залишається винятком, а не нормою.

Інформаційно-маркетингова проблема. Попри існування порталу «Київщина туристична», інформаційне забезпечення екотуризму в регіоні залишається фрагментарним. Дані про природоохоронні території, доступні маршрути, правила відвідування та сервіси розпорошені між різними джерелами, що значно ускладнює планування подорожі для потенційного туриста. Більшість об'єктів ПЗФ місцевого значення не мають жодного представництва в інтернет-просторі, а інформація про них обмежується кадастровими записами [21].

Проблема рекреаційного навантаження та екологічної стійкості. Окремі природні об'єкти, розташовані поблизу Києва, вже зазнають надмірного

антропогенного тиску. Стихійне відвідування лісопаркових зон, пляжних територій та берегів водойм без належного регулювання призводить до деградації рослинного покриву, порушення місць гніздування птахів та забруднення природних ландшафтів побутовими відходами. Відсутність механізмів визначення та контролю рекреаційної ємності територій створює ризик перетворення цінних природних ділянок на зони неконтрольованого рекреаційного використання [1; 19, с. 108].

Нормативно-правова невизначеність. Законодавча база України у сфері екотуризму залишається недостатньо розвиненою. Закон «Про туризм» (1995) не містить окремих норм щодо екологічного туризму як специфічного виду туристичної діяльності [10]. Закон «Про природно-заповідний фонд України» визначає загальні засади рекреаційного використання заповідних територій, однак не конкретизує механізмів розвитку екотуризму, порядку сертифікації екологічних маршрутів та стандартів надання екотуристичних послуг [9]. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» визначає стратегічні орієнтири збереження біорізноманіття та розвитку сталого використання природних ресурсів, однак імплементація цих цілей у сфері туризму залишається обмеженою [26].

Додатковим чинником, що ускладнює розвиток екотуризму на Київщині, є конкуренція з іншими формами землекористування. Значна частина природних ландшафтів перебуває під тиском сільськогосподарського, будівельного та промислового освоєння. Пригірські зони Дніпра, заплавні луки та лісові масиви, які становлять інтерес для екотуристичної діяльності, нерідко стають об’єктом конкурентних претензій з боку забудовників та аграрних підприємств [17].

Проблема конкуренції за земельні ресурси набуває особливої гостроти в умовах пострадянської трансформації земельних відносин, яка в Україні відбувалася хаотично, непослідовно та нерідко з порушенням принципів сталого розвитку. Відкриття ринку землі, запроваджене поетапно починаючи з 2021 року, створило нові можливості для перерозподілу аграрних угідь, проте

водночас посилило тиск на природні екосистеми, оскільки значна частина раніше невикористовуваних земель потрапила до категорії потенційно придатних для господарського освоєння. В умовах, коли правова охорона природних ландшафтів залишається недостатньою, а механізми екологічного контролю – послабленими, конкуренція між екотуристичним використанням природних територій та іншими формами господарювання перетворюється на системний бар'єр для розвитку галузі [17].

Слід зазначити, що Київська область, попри свій адміністративний статус і близькість до столиці, не є однорідною з точки зору рельєфу, гідрологічного режиму та рослинності. На її території поєднуються заплавні екосистеми Дніпра, поліські ліси Іванківського та Чорнобильського районів, лісостепові ландшафти Переяслав-Хмельницького та Бориспільського районів, а також рекреаційні зони в межах Київського водосховища та його узбережжя. Кожна з цих зон має специфічний екотуристичний потенціал і водночас зазнає специфічного виду антропогенного тиску. Це означає, що проблема конкуренції форм землекористування не може розглядатися однорідно для всієї області – вона диференційована за типом ландшафту, ступенем освоєності території та характером присутніх економічних інтересів [17].

Найбільш гострою є ситуація в приміських зонах – насамперед у межах 30–70 км від Києва, де земля набула значної комерційної вартості. Забудова котеджними містечками та дачними кооперативами практично поглинула значні лісові масиви Бучанського, Броварського та Вишгородського районів. Зокрема, узбережжя Київського водосховища, яке теоретично є одним із найбільш привабливих об'єктів для розвитку водного екотуризму, рибальського туризму та орнітологічних спостережень, упродовж двох останніх десятиліть систематично забудовувалося приватними садибами та рекреаційними комплексами, орієнтованими переважно на елітний відпочинок. Такі об'єкти не лише займають берегову лінію, але й створюють антропогенне навантаження на прибережні смуги: скид стічних вод, береговий відсип, вирубка прибережної

рослинності та захаращення берега – усе це знищує саме ту природну цінність, яка робить ці місця привабливими для екотуристів [17].

Аграрний тиск є не менш значущим, хоча й менш видимим. Великі агропідприємства, що діють на Київщині, зацікавлені у розширенні орних угідь за рахунок заплавних луків, пасовищ та перелогів, які є важливими елементами природного ландшафту та місцями мешкання цінних видів флори і фауни. Осушення заболочених ділянок, розорювання природних луків та суцільне монокультурне землеробство на великих площах призводить до фрагментації природних екосистем і зменшення їх туристичної привабливості. Особливо гострою є ситуація в долинах малих річок – Ірпеня, Стугни, Рокитної, Трубежа, – де відновлення природних заплавних екосистем теоретично могло б стати основою для розвитку орнітологічного, ботанічного та пішохідного екотуризму, проте реальні господарські практики спрямовані в протилежному напрямку [17].

Промислове та інфраструктурне освоєння природних територій формує ще один вимір конкуренції. Будівництво нових транспортних коридорів, розширення кар'єрних розробок, розміщення промислових об'єктів на периферії міських агломерацій – усе це скорочує площу природних ландшафтів, придатних для екотуристичного використання. Кар'єри по видобутку піску та гравію, розташовані в різних районах Київщини, порушують гідрологічний режим прилеглих територій, погіршують якість ґрунтових вод та руйнують природний рельєф. Після завершення видобувних робіт рекультивація здійснюється непослідовно або не здійснюється взагалі, залишаючи після себе техногенно порушені ландшафти, що набагато складніше інтегрувати в екотуристичну інфраструктуру, ніж незаймані природні угіддя [17].

Особливе місце в цьому контексті займає проблема Чорнобильської зони відчуження, яка формально входить до складу Київської області та з 2019 року є офіційно відкритою для туристичних відвідувань. З одного боку, ця зона є унікальним прикладом мимовільного екологічного відновлення: після евакуації

населення та припинення господарської діяльності природні екосистеми поступово відновили свої позиції, а зона перетворилася на де-факто великий природний заповідник із надзвичайно цікавим біорізноманіттям. З іншого боку, радіаційне забруднення, незважаючи на значне зниження рівнів активності, залишається суттєвим обмежувачем для розвитку повноцінного тривалого екотуризму, а сама зона поступово перетворюється на об'єкт «темного туризму», що за своїм характером суттєво відрізняється від класичного екотуристичного формату [17].

Варто детальніше зупинитися на системних причинах, що обумовлюють домінування конкурентних форм землекористування над екотуристичним. Насамперед слід вказати на недосконаліть системи планування використання земель. В Україні документи просторового планування – генеральні плани населених пунктів, схеми планування районів та областей – формально існують, проте нерідко або є застарілими, або розроблені без належного врахування екологічних обмежень і природоохоронних пріоритетів. Зонування територій, яке в розвинених країнах є ефективним інструментом захисту природних ландшафтів від незбалансованого господарського освоєння, в Україні застосовується непослідовно і нерідко легко переглядається під тиском комерційних інтересів [17].

Другою системною причиною є нерівність економічної привабливості різних форм землекористування в короткостроковій перспективі. Аграрна чи будівельна діяльність дає швидкий та легко вимірюваний економічний результат, тоді як екотуристичне використання передбачає значні початкові інвестиції, тривалий горизонт окупності та залежність від цілого ряду зовнішніх факторів – екологічного стану ресурсів, попиту, якості туристичної інфраструктури та маркетингу. В умовах загальної економічної нестабільності та короткострокового горизонту планування, характерного для багатьох землевласників та орендарів, конкуренцію виграють ті форми господарювання, які забезпечують більш передбачуваний і швидший грошовий потік [17].

Третьою причиною є відсутність ефективних економічних стимулів для збереження природних ландшафтів. У багатьох країнах Європейського Союзу землевласники отримують субсидії за збереження природних луків, водно-болотних угідь та інших цінних екосистем у рамках агроекологічних програм. В Україні подібні механізми лише починають формуватися і поки що не набули достатнього масштабу та ефективності. За відсутності фінансової компенсації за «невикористання» землі з комерційного погляду, власники схильні вибирати господарське освоєння навіть тоді, коли це суперечить довгостроковим інтересам регіону [17].

Загострення конкуренції між екотуризмом та іншими формами землекористування безпосередньо позначається на стані природно-ресурсної бази, необхідної для туристичної діяльності. Скорочення площі лісових масивів, деградація заплавних екосистем та зникнення видів дикої флори і фауни зменшують об’єктивну привабливість Київщини як екотуристичного напрямку. Туристи, що приїжджають до регіону в пошуках автентичного природного досвіду, нерідко стикаються з тим, що рекламовані природні об’єкти вже суттєво деградували або є оточеними огорожами приватних власників, будівельними майданчиками чи сміттєзвалищами [17].

Слід також розглянути просторовий аспект проблеми. Конкуренція форм землекористування має яскраво виражений просторовий вимір, оскільки різні типи тиску концентруються в різних частинах Київської області. Приміська зона – в межах 50 км від Києва – є зоною найбільш інтенсивного будівельного тиску; тут природні ландшафти витісняються котеджною забудовою, дорожньою інфраструктурою та торговельно-логістичними об’єктами. Центральна та північна частини Київщини, де розташовані поліські ліси та заболочені рівнини, зазнають переважно аграрного тиску – меліорації, розорювання та монокультурного сільського господарства. Східні та південні райони, що тяжіють до Лісостепу, характеризуються поєднанням аграрного тиску з видобувними роботами. Такий просторовий розподіл означає, що для

ефективного збереження екотуристичного потенціалу Київщини необхідні диференційовані підходи до охорони різних типів ландшафтів [17].

Порівняльний досвід країн Центральної та Східної Європи, що пройшли схожий шлях пострадянської трансформації, свідчить про можливість успішного вирішення цих протиріч. Чехія, Угорщина та Польща, зіткнувшись із аналогічними проблемами у 1990-х роках, поступово сформували ефективні механізми балансування між господарським розвитком і охороною природних ландшафтів – насамперед завдяки інтеграції в структури ЄС та отримання доступу до відповідних фінансових інструментів і регуляторних стандартів. Для України, що перебуває на шляху до євроінтеграції, цей досвід є надзвичайно актуальним, оскільки вступ до ЄС передбачатиме адаптацію природоохоронного законодавства, зокрема директив про збереження природних місць проживання та птахів, що безпосередньо стосується проблеми конкуренції між освоєнням і збереженням природних ландшафтів [17].

Таким чином, конкуренція форм землекористування є не просто технічною чи галузевою проблемою, а глибоким структурним протиріччям між короткостроковою логікою господарського освоєння та довгостроковими інтересами збалансованого розвитку.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ У КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1. Розробка екотуру по дестинаціям Київщини

Практична реалізація туристично-рекреаційного потенціалу Київщини потребує конкретних, методично обґрунтованих пропозицій, що органічно поєднують природоохоронні пріоритети з комерційними інтересами туристичного ринку. У 2025 р. понад 60% українців надавали перевагу подорожам усередині країни [2, с. 64], а Київська область закономірно позиціонується як одна з провідних рекреаційних зон завдяки близькості до столиці та різноманіттю природних комплексів [9]. Водночас туристичний потенціал природно-заповідних та рекреаційних територій регіону залишається значною мірою не конвертованим у комерційний продукт: більшість відвідувань природних локацій зберігає стихійний характер і не підкріплена організованим туристичним обслуговуванням [1].

Відправною точкою для розробки конкретного екотуру слугували результати аналізу ресурсного потенціалу, проведеного в другому розділі цієї роботи, а також стратегічні пріоритети, визначені у Стратегії розвитку туризму та курортів України до 2026 р. [5]. Відповідно до них пріоритетними задачами регіональної туристичної політики є збільшення туристичних потоків у межах природно-заповідного фонду, розвиток інфраструктури екотуризму та формування конкурентоспроможних туристичних продуктів, що відповідають міжнародним стандартам якості [5]. Розроблений тур є прямою відповіддю на ці вимоги.

При виборі дестинацій для включення до маршруту застосовувався комплексний підхід, що враховував кілька груп критеріїв одночасно. Ключовими серед них були такі:

- наявність офіційного природоохоронного статусу або значимого природного комплексу регіонального значення;

- транспортна доступність від Києва у межах 120 км за умов автомобільного або автобусного сполучення;
- унікальність флористичного чи фауністичного складу, здатна сформувати «якірне» враження туриста;
- наявність або реалістичний потенціал розвитку туристичної інфраструктури (місця відпочинку, стежки, вхідні зони);
- пізнавальна й екологічно-виховна цінність, що відповідає концепції «відповідального туризму»;
- прийнятний рівень безпеки в умовах воєнного стану та чинних обмежень на переміщення.

Сукупне застосування цих критеріїв дозволило сформувати пул із чотирьох ключових дестинацій, кожна з яких доповнює інші й разом утворює тематично цілісний маршрут. Розглянемо детально кожну з них.

Центральним природним об’єктом маршруту є Національний природний парк «Залісся» (Броварський район Київської та частково Чернігівський район Чернігівської областей). До складу парку введено 14 836 га земель державної власності [6]. Унікальність «Залісся» визначається насамперед видовим складом фауни: тут мешкають благородний олень, козуля, лань, лось, дикий кабан і зубр – найбільший сухопутний ссавець Євразії, присутність якого у відкритому доступі є рідкісною туристичною пропозицією у Центральній Україні [6]. Флора нараховує понад 1 700 га старовікових лісів з деревами віком понад 100 років. Додатковою перевагою «Залісся» є доглянута дорожня мережа, що збереглась від доби президентської резиденції, – вона суттєво полегшує організацію груп різного рівня фізичної підготовки [9].

Другою дестинацією маршруту є ландшафтний заказник «Бориспільські острови» – природна водно-болотна система площею 6 900 га, розташована в акваторії Дніпра у Бориспільському районі [11, с. 325]. Цей об’єкт належить до рідкісних прикладів збереженої заплавної екосистеми Середнього Дніпра в умовах щільно заселеного столичного регіону. Орнітологічна цінність заказника є винятково високою: острівно-плавневий ландшафт є місцем

гніздування та перельоту понад 200 видів птахів [11, с. 326]. Для туристів «Бориспільські острови» пропонують байдаркові маршрути між протоками й острівками – формат водно-екологічного туризму, що стрімко набирає популярності у сегменті активного відпочинку вихідного дня [10].

Третьою складовою маршруту є Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України (м. Біла Церква, 80 км від Києва). Це найбільший і найстаріший дендропарк України: площа 400 га, колекція налічує понад 2 500 видів рослин з різних континентів, а сам парк засновано у 1788 р. на замовлення Олександри Браницької [3, с. 313]. Поєднання унікальної ботанічної колекції з пейзажними композиціями у дусі класицизму – вільними луками, дібровними галявинами, водними тілами та архітектурними «романтичними руїнами» – робить «Олександрію» ідеальним об'єктом для культурно-природничої компоненти маршруту. Включення цього парку дає туристу змогу порівняти природну «дикість» НПП «Залісся» з упорядкованою красою дендрологічної науки [3, с. 313].

Четвертою дестинацією є Регіональний ландшафтний парк «Трахтемирів», розташований на однойменному півострові в середній течії Дніпра на межі Миронівського та Канівського районів. РЛП охоплює хвилясту рівнину, порізану ярами та балками, давньоруські городища, козацькі пам'ятки і мальовничі дніпровські кручі. Найвища точка півострова поблизу с. Григорівки (242 м н.р.м.) відкриває панорамні краєвиди Канівського водосховища, що надає цьому об'єкту характеристик природно-культурної дестинації для туристів, зацікавлених в «усвідомленому туризмі» [7]. Трахтемирів традиційно є точкою, де природні, археологічні та козацько-гетьманські наративи Київщини перетинаються в одному місці.

На основі комплексного аналізу чотирьох обраних дестинацій та принципів організації «м'якого» екологічного туризму розроблено тридобовий тур «Зелене намисто Київщини». Концепція туру ґрунтується на ідеї послідовного «ланцюжка» природних об'єктів, кожен з яких репрезентує окремий тип екосистем і туристичних активностей Київщини: мішані

старовікові ліси з мегафауною (НПП «Залісся»), заплавні дніпровські ландшафти з байдарковим туризмом («Бориспільські острови»), культурно-ботанічний денрологічний парк («Олександрія») та природно-козацький краєвид з панорамними оглядовими точками («Трахтемирів»). Різноманітність типів активностей є ключовою перевагою у конкурентному позиціонуванні продукту на ринку столичного екотуризму.

Основні організаційно-технічні характеристики туру визначено таким чином:

- назва туру: «Зелене намисто Київщини»;
- формат: організований груповий тур з повним обслуговуванням;
- тривалість: 3 дні / 2 ночі (субота – понеділок);
- сезон: квітень – жовтень (пік попиту: травень – вересень);
- чисельність групи: 10-12 осіб;
- транспортний засіб: мікроавтобус комфортного класу (місткість 12 осіб);
- місце відправлення та прибуття: Київ, майдан Незалежності;
- проживання: сільський еколодж або туристична садиба у Броварському районі;
- харчування: 5 прийомів їжі (3 обіди, 2 сніданки, 2 вечері) з акцентом на місцеві органічні продукти.

Цільова аудиторія туру є достатньо широкою, що забезпечує його комерційну стійкість. До неї належать: міські жителі Києва та передмість, які шукають рекреаційного відновлення поза міськими межами; сімейні групи з дітьми шкільного та підліткового віку; молодь, зацікавлена у поєднанні активного відпочинку з пізнавальним компонентом; а також організовані шкільні та студентські групи з навчально-екологічною метою. Додатковим сегментом є корпоративні клієнти, для яких тур може бути запропонований як формат тімбілдингу на природі.

Детальну програму туру по днях наведено в табл. 3.1. Розподіл часу свідомо збалансовано між активними форматами (піші маршрути, байдаркова

експедиція) та рефлексивними (ознайомлення з науковими та природними об’єктами), що відповідає принципу «тихого туризму», дедалі актуальнішому в умовах постпандемічного попиту на природне відновлення [1].

Таблиця 3.1

Програма екотуру «Зелене намисто Київщини»

День	Час	Пункт маршруту / захід	Зміст туристичної активності
День 1	8:00	Київ, майдан Незалежності	Відправлення мікроавтобусом; розподіл спорядження, короткий інструктаж з екологічної поведінки на маршруті
День 1	9:30	НПП «Залісся», вхідна зона (Броварський р-н, ~40 км)	Прибуття; знайомство з гідом-натуралістом; огляд інформаційного центру парку
День 1	10:00-13:30	НПП «Залісся», маршрут «Стежка зубра» (7 км)	Піший еко-маршрут старовіковим лісом: спостереження за зубром, благородним оленем, лосем; визначення видів дерев і рослин; ведення польових нотаток
День 1	13:30-14:30	Зона відпочинку НПП	Еко-пікнік: обід на основі місцевих продуктів; вживання одноразового пластику заборонене
День 1	15:00-17:30	НПП «Залісся», лісовий урочищний масив	Програма «Ліс розповідає»: ідентифікація слідів тварин, бінокулярне спостереження за птахами, базова дендрологія
День 1	18:30	Еколодж «Заліський» (Броварський р-н)	Заселення; вечеря з місцевих продуктів; вечірня лекція «Зубри Полісся: від вимирання до відновлення»
День 2	8:00-9:00	Еколодж	Сніданок; виїзд до заказника «Бориспільські острови» (~50 км)
День 2	10:00-13:30	Заказник «Бориспільські острови», акваторія Дніпра	Байдаркова експедиція між островами (4 км водного маршруту): вивчення заплавних біотопів, орнітологічне спостереження (чаплі, крячки, качки), зупинки на піщаних острівках
День 2	14:00-15:00	Берегова зона, еко-кафе	Обід: регіональна страва риболовецької кухні від місцевого закладу
День	15:30-	Прибережний маршрут заказника (3	Пішохідний аналіз заплавних

2	17:30	км)	екосистем; визначення асоціацій прибережно-водної рослинності; фотоспостереження
День 2	18:30	Еколодж «Заліський»	Повернення; вечеря; підсумкова бесіда «Дніпровські острови: між містом і дикою природою»
День 3	8:00-9:00	Еколодж	Сніданок; виписка; завантаження багажу
День 3	10:30-13:00	Дендропарк «Олександрія» (м. Біла Церква, ~80 км від еколоджу)	Екскурсія по дендропарку (400 га, 2 500+ видів): найстаріший і найбільший в Україні (засн. 1788 р.); «Руїни Каприз», розарій, алея тюльпанного дерева; лекція з інтродукції рослин
День 3	13:00-14:00	Кав'ярня м. Біла Церква	Обід у локальному закладі харчування
День 3	15:00-17:30	РЛП «Трахтемирів» (Миронівський р-н, ~60 км від Білої Церкви)	Піший маршрут до оглядової точки (242 м н.р.м.): краєвиди Канівського водосховища; відвідання давньоруського городища; розповідь про козацький монастир і Букринський плацдарм (1943 р.)
День 3	19:00	Київ, майдан Незалежності	Повернення; завершення туру; анкетування туристів

Програма туру, відображена в табл. 3.1, демонструє чергування принципово різних типів активностей: лісового треккінгу, водного туризму, ботанічно-пізнавальних екскурсій і панорамних оглядів. Такий підхід відповідає зростаючому попиту на «багатошаровий» досвід, який поєднує тілесний, емоційний та інтелектуальний виміри взаємодії з природою [4].

Маршрут туру, розташування ключових об'єктів якого показано на рис. 3.1, охоплює три основних географічних вектори від Києва: північно-східний (НПП «Залісся», ~40 км), східний (заказник «Бориспільські острови», ~35 км) та південний (Дендропарк «Олександрія», ~80 км, і РЛП «Трахтемирів», ~120 км). Така конфігурація дозволяє рівномірно охопити ключові природоохоронні зони регіону без надмірного транспортного перевантаження. Загальний кілометраж транспортного сегменту за три дні не перевищує 450 км, що є прийнятним показником для мікроавтобусного тридобового туру.

Рис. 3.1. Схема маршруту екотуру «Зелене намисто Київщини» (розроблено автором на основі [9])

Формування ціни туру здійснювалося методом прямого калькулювання за статтями витрат на основі середньоринкових тарифів 2025 р. Як показано в табл. 3.2, вартість туру на одну особу при мінімальному наповненні групи 10 осіб становить 4 200 грн.

Таблиця 3.2

Структура вартості екотуру «Зелене намисто Київщини» на одного туриста при групі 10 осіб (2026 р.)

Стаття витрат	**Вартість, грн**	**Частка, %**
Транспорт (оренда мікроавтобуса, 3 дні)	690	6,4
Проживання (еколодж, 2 ночі, двомісне розміщення)	4 040	34,8
Харчування (3 обіди, 2 сніданки, 2 вечері)	820	19,5
Послуги гіда-натураліста (3 дні)	420	10,0
Вхідні квитки (НПП «Залісся», Дендропарк «Олександрія», РЛП «Трахтемирів»)	280	6,7
Оренда байдарок (заказник «Бориспільські острови»)	350	8,3
Загальногосподарські витрати та маркетинг	230	5,5

Прибуток туроператора (15% від собівартості)	370	8,8
РАЗОМ	**7 200**	**100,0**

Аналіз табл. 3.2 показує, що найбільші статті витрат – проживання (24,8%) та харчування (19,5%) – пов'язані з розміщенням і харчуванням, тобто з тими секторами, де місцеві громади у смузі маршруту отримують максимальний безпосередній зиск. Це відповідає принципу «повернення туристичних доходів громаді», що є ключовою ознакою відповідального екотуризму [12]. Вхідні квитки (6,7%) та оренда байдарок (8,3%) є відносно невеликими статтями, проте вони надходять безпосередньо до природоохоронних установ і забезпечують їхнє фінансування.

Порівняно з пропозиціями вихідного дня на туристичному ринку столичного регіону запропонована ціна є конкурентоспроможною: середня вартість одноденних і дводенних екскурсій по Київщині у 2025 р. становить 1 200-2 500 грн/добу [10]. Тридобовий пакет «Зеленого намиста» за 4 200 грн фактично відповідає 1 400 грн/добу, що є нижньою межею ринкового коридору і становить потужний маркетинговий аргумент при просуванні продукту. Основними каналами просування мають бути: офіційний туристичний портал Київщини [9], агрегатори туристичних послуг, соціальні мережі, а також корпоративні партнерства для тімбілдингових програм.

Отже, розроблений тридобовий екотур «Зелене намисто Київщини» системно охоплює чотири природоохоронних дестинації регіону, забезпечує різноманіття активностей для широкої цільової аудиторії і пропонується за конкурентоспроможною ціною. Формат туру відповідає принципам «м'якого» та відповідального екотуризму: мінімальний вплив на природні комплекси, освітній компонент, підтримка місцевих постачальників послуг. Розроблений турпродукт може слугувати основою для формування лінійки екологічних турів на базі природних ресурсів Київщини з різною тривалістю та цільовою аудиторією.

3.2. Обґрунтування очікуваного соціально-економічного ефекту від реалізації розробленого турпродукту

Оцінювання очікуваного ефекту від реалізації розробленого екотурпродукту потребує системного підходу, який виходить за межі простого підрахунку виручки туроператора. Природоорієнтований туризм здатен щорічно підтримувати понад 371 млн робочих місць у глобальній туристичній галузі та формує понад 10% світового ВВП [14, с. 330]. Дослідження Світового банку підтверджують, що кожен додатковий відвідувач природоохоронних зон генерує зростання реального доходу місцевих громад у розмірі від 169 до 2 400 дол. США на рік, і значна частина цього ефекту є опосередкованою, виникаючи через вторинні доходи та ефекти перетікання [14, с. 331].

У загальноприйнятій типології соціально-економічних ефектів екотуризму виокремлюють три взаємопов’язані рівні впливу:

- прямий ефект – доходи підприємств туристичної індустрії, які безпосередньо обслуговують туристів: туроператора, засобів розміщення, закладів харчування, транспортних компаній, природно-заповідних установ від вхідних зборів;
- непрямий ефект – витрати туристичних підприємств на придбання товарів і послуг у суміжних галузях: сільськогосподарська продукція від місцевих фермерів, сувенірна продукція, комунальні послуги, паливно-мастильні матеріали;
- індукований ефект – зростання споживання домогосподарств, зайнятих у туристичному ланцюжку, внаслідок збільшення їхніх доходів, що призводить до зростання попиту на товари та послуги місцевого ринку.

Сукупний мультиплікатор для природоорієнтованого туризму в периферійних громадах з відносно низьким рівнем витоку доходів за межі місцевої економіки сягає 2,5-3,0 [12]. Для розробленого туру, з огляду на включення міжрайонного маршруту та залучення постачальників із кількох районів Київщини, застосовано реалістичний коефіцієнт 1,8 – відповідно до

значень, характерних для регіонів з помірним рівнем розвитку туристичної інфраструктури [12].

Прогнозування туристичного потоку здійснювалося консервативним методом, виходячи з потенціалу ринку туризму вихідного дня в межах Київської агломерації. Враховуючи активізацію внутрішнього туризму у 2025 р. [2, с. 110], зростаючий попит на екологічні формати відпочинку [13] та наявність аналогічних пропозицій на ринку, реалістичним базовим сценарієм для першого повного операційного сезону є залучення 400-450 туристів. При середній групі 10-11 осіб це відповідає 38-45 реалізованим турам за сезон, тобто в середньому 1-2 виїзди на тиждень у пік сезону (травень-серпень) і 1 виїзд на 2 тижні у міжсезонні місяці (квітень, вересень-жовтень).

Крім безпосередніх витрат у межах туру, учасники здійснюватимуть додаткові «непакетні» витрати: на сувеніри, безалкогольні напої, особисті товари, додаткові аудіогіди тощо. За оцінками для аналогічних форматів природно-орієнтованого туризму, такі витрати становлять 200-400 грн/добу на туриста [15]. Включення цих витрат у загальний розрахунок ефекту суттєво збільшує реальний масштаб впливу туру на місцеву економіку. Зведені прогнозовані фінансово-економічні показники на трирічному горизонті подано в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Прогнозовані фінансово-економічні показники реалізації екотуру «Зелене намисто Київщини» на 2026-2028 рр.

Показник	**1-й рік (2026)**	**2-й рік (2027)**	**3-й рік (2028)**
Кількість реалізованих турів (базовий сценарій)	40	65	90
Кількість туристів (базовий сценарій), осіб	420	680	945
Валовий дохід (базовий сценарій), тис. грн	1 764	2 856	3 969
Витрати туроператора, тис. грн	1 454	2 296	3 099
Прибуток туроператора, тис. грн	310	560	870
Рентабельність, %	17,6	19,6	21,9
Сукупний ефект з урахуванням	3 175	5 141	7 144

мультиплікатора (k=1,8), тис. грн			
Кількість туристів (консервативний сценарій), осіб	250	390	560
Валовий дохід (консервативний сценарій), тис. грн	1 050	1 638	2 352

Аналіз даних табл. 3.3 дозволяє зробити кілька ключових висновків щодо економічної доцільності запропонованого турпродукту. По-перше, навіть за консервативним сценарієм валовий дохід у першому операційному році перевищує 1 млн грн, що при стартових інвестиціях у 250-300 тис. грн (оренда мікроавтобуса, маркетинг, налагодження договорів з постачальниками, реєстрація) забезпечує термін окупності у межах 6-10 місяців. По-друге, базовий сценарій у другому році передбачає вихід на річний валовий дохід 2,856 млн грн при рентабельності 19,6%, що є цілком прийнятним показником для малого туристичного підприємства. По-третє, сукупний економічний ефект з урахуванням мультиплікатора у третьому році перевищує 7 млн грн – тобто кожна гривня, вкладена туристом у тур, повертається у місцеву економіку з коефіцієнтом 1,8.

Соціальний ефект від реалізації турпродукту виражається у кількох взаємопов’язаних площинах. Безпосередньо з туром пов’язуватиметься зайнятість щонайменше 4-6 фахівців: два гіди-натуралісти, водій, менеджер з бронювання та маркетингу, координатор екологічних активностей [4]. Опосередковано тур підтримуватиме зайнятість персоналу еколоджів і садиб (Броварський район), місцевих кафе та ресторанів у Бориспільському та Білоцерківському районах, а також дрібних фермерських господарств, що постачають органічну продукцію для туристичного харчування. Для малих громад у смузі маршруту це є реальним і відчутним доповненням до місцевої зайнятості, особливо з огляду на скорочення частини традиційних джерел доходу у воєнний час [15].

Важливим є екологічний ефект. Переведення стихійних природних відвідувань у рамки організованого туру дозволяє замінити неконтрольоване рекреаційне навантаження на природні об’єкти регульованим туристичним

потоком із чіткими правилами поведінки: заборона вогнищ поза спеціально відведеними зонами, заборона одноразового пластику, рух лише по позначених стежках, відсутність збору рослин та переслідування тварин [8]. Частина від вхідних зборів та добровільних внесків туристів, що практикується у міжнародній моделі «pay as you use» [12], спрямовується до фондів підтримки НПП «Залісся» та заказника «Бориспільські острови», що забезпечує стабільне фінансування природоохоронних заходів на цих об'єктах.

Внесок туру до місцевих бюджетів реалізується через декілька фіскальних каналів: туристичний збір (сплачується за кожного туриста у кожній відвіданій адміністративній одиниці), єдиний соціальний внесок з фонду оплати праці зайнятих фахівців, ПДВ та інші загальнодержавні податки. За базовим сценарієм сукупні надходження до бюджетів усіх рівнів від діяльності туру оцінюються у 180-250 тис. грн у перший рік реалізації з поступовим зростанням. Для Броварського, Бориспільського, Білоцерківського та Миронівського районів ці надходження є безпосереднім стимулом до формування туристичної інфраструктури, адже вони закономірно повертаються до розвитку тих громад, через які проходить маршрут [5].

Об'єктивна оцінка ефектів від реалізації турпродукту потребує й урахування ризиків, здатних відхилити реальні показники від прогнозних. Серед найсуттєвіших ризиків слід виокремити такі:

- безпековий ризик: збереження режиму воєнного стану може обмежувати туристичний попит, ускладнювати логістику та вводити тимчасові обмеження на відвідування певних районів;
- сезонний ризик: висока залежність доходу від 7-місячного сезону та від погодних умов у конкретні вихідні дні;
- конкурентний ризик: поява аналогічних пропозицій від туроператорів із доступом до державних субсидій або потужнішою маркетинговою базою;

- ризик інфраструктури: нерівномірна якість засобів розміщення в районах маршруту, обмежена кількість сертифікованих еколоджів із відповідними стандартами;
- ризик ціни: коливання цін на паливо та туристичні послуги можуть підвищити собівартість туру і скоротити маржу туроператора.

Для мінімізації зазначених ризиків рекомендується: диверсифікувати формати (одноденний, дводенний та тридобовий варіанти туру); розробити «зимовий» модуль на базі НПП «Залісся» (спостереження за слідами тварин у снігу, зимовий трекінг) для часткового подолання сезонного обмеження; формувати страховий резервний фонд туроператора у розмірі 10% від прогнозованого доходу; а також активно використовувати офіційні туристичні ресурси Київської ОДА [9] для безкоштовного просування турпродукту.

Запропонований екотур «Зелене намисто Київщини» несе потенціал формування комплексного трирівневого економічного ефекту для Київщини – від прямих доходів туроператора і природоохоронних установ до широкого мультиплікативного впливу на місцеві громади регіону.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізовано наукові джерела, законодавчу базу та інтернет-ресурси щодо сутності й сучасних тенденцій розвитку екологічного туризму в Україні. Встановлено, що екотуризм є комплексним явищем, яке поєднує рекреаційну, освітню та природоохоронну функції. Попри активний науковий дискурс, законодавство України залишається методологічно непослідовним: Закон «Про туризм» не виділяє екотуризм як окрему категорію, а Закон «Про природно-заповідний фонд України» не конкретизує механізмів його розвитку. Така нормативна прогалина ускладнює формування галузевої статистики та сертифікацію туристичних продуктів.

2. Визначено теоретико-методологічні підходи до оцінювання туристичного потенціалу природоохоронних територій. З'ясовано, що провідними критеріями є природна привабливість, транспортна доступність, інфраструктурна забезпеченість, інституційна спроможність та безпекова ситуація. Жоден із розглянутих підходів не враховує повною мірою специфіки воєнного часу, що актуалізує необхідність адаптації наявних методологій до умов сучасної України.

3. Охарактеризовано еколого-просвітницькі та еколого-рекреаційні ресурси Київської області. Встановлено, що регіон налічує 279 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею понад 340 тис. га, представлених практично всіма категоріями, передбаченими національним законодавством. Виокремлено об'єкти з найвищим туристичним потенціалом: Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник, НПП «Залісся», РЛП «Трахтемирів» та дендропарк «Олександрія». Ресурсна база регіону відзначається значним ландшафтним різноманіттям, поєднуючи поліські ліси, заплавні екосистеми Дніпра та лісостепові ландшафти правобережжя.

4. Здійснено аналіз сучасного стану розвитку екотуризму у Київській області. Виявлено позитивну динаміку туристичної активності: туристичний

збір у 2024 р. становив 15,88 млн грн, що на 46 % перевищує показник 2023 р., а за три квартали 2025 р. зафіксовано подальше зростання на 36 %. Водночас частка повноформатних екотуристичних продуктів у загальній структурі туризму регіону залишається невизначеною через відсутність дезагрегованого обліку. Київщина перебуває на етапі формування екотуристичного ринку, де попит суттєво випереджає наявну пропозицію.

5. Виявлено проблеми розвитку екотуризму в регіоні, які мають багаторівневий і взаємопов'язаний характер. На макрорівні -- воєнні ризики, мінне забруднення частини природних територій і нормативна невизначеність галузі; на мезорівні -- фрагментованість управління природно-заповідним фондом, дефіцит фінансування маршрутної інфраструктури та слабка міжсекторна координація; на мікрорівні -- відсутність маркованих стежок, обмежена онлайн-присутність об'єктів ПЗФ і брак кваліфікованих екскурсоводів-природознавців. Системним чинником, що поглиблює зазначені проблеми, є конкуренція між екотуристичним і господарським землекористуванням, особливо гостра в приміській зоні та долинах малих річок.

6. Оцінено природоохоронні території Київщини з точки зору можливостей їх інтеграції в регіональні туристичні екомаршрути. Встановлено, що більшість об'єктів ПЗФ потребують інфраструктурного облаштування до рівня, придатного для організованого відвідування. Найбільш підготовленими до туристичної інтеграції є НПП «Залісся» з доглянутою дорожньою мережею та РЛП «Трахтемирів» з унікальним флористичним і геологічним потенціалом. Дендропарк «Олександрія» є найбільш відвідуваним об'єктом регіону, однак його екотуристичний формат залишається нерозкритим.

7. Розроблено та запропоновано продукт екотуризму на базі дестинацій Київської області. Маршрут охоплює чотири ключові локації -- НПП «Залісся», РЛП «Трахтемирів», дендропарк «Олександрія» та об'єкти екологічних стежок Обухівського району, -- поєднуючи фауністичні спостереження, ботанічно-пізнавальні екскурсії та геолого-краєзнавчий

компонент. Тур відповідає принципам відповідального туризму TIES і адаптований до транспортної доступності та безпекових обмежень воєнного часу.

8. Обґрунтовано очікуваний соціально-економічний ефект від реалізації розробленого екотуру. Встановлено, що реалізація запропонованого продукту здатна забезпечити надходження до місцевих бюджетів у формі туристичного збору, підтримати зайнятість у сфері туристичного обслуговування та сільського зеленого туризму, а також сприяти збереженню природно-ресурсної бази через фінансування природоохоронних заходів із доходів від відвідування. Соціальний ефект виявляється у підвищенні екологічної свідомості учасників і популяризації внутрішнього туризму як форми патріотичного вибору в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барвінок Н. В. Проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. *Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* Запоріжжя, 2023. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/barvinok.htm (дата звернення: 04.03.2026).
2. Василюк О., Костюшин В., Норенко К. та ін. Природно-заповідний фонд Київської області. Київ : НЕЦУ, 2012. 348 с. URL: https://pryroda.in.ua/kyiv-region/ (дата звернення: 04.03.2026).
3. Влащенко Н. М., Черкашин Д. А. Проблеми і перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. *Сучасні тенденції розвитку індустрії туризму та гостинності : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.* Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2024. С. 312-313. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/vlaschenko5.htm (дата звернення: 02.03.2026).
4. Гаврилюк С., Мелесик С., Воробйова Н. Проблеми стратегічного розвитку туристичних дестинацій в умовах воєнного часу. *Вчені записки Університету КРОК.* 2024. № 2(74). DOI: https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-74-116-124
5. Державне агентство розвитку туризму України. ДАРТ оприлюднює масштабні туристичні дослідження. URL: https://www.tourism.gov.ua/blog/dart-oprilyudnyuie-masshtabni-turistichni-doslidzhennya (дата звернення: 05.03.2026).
6. Державне агентство розвитку туризму України. До бюджету громад у 2024 р. надійшло майже 273 млн грн туристичного збору. 2025. URL: https://www.tourism.gov.ua/blog/do-byudzhetu-gromad-u-2024-roci-nadiyshlo-mayzhe-273-mln-grn-turistichnogo-zboru (дата звернення: 01.03.2026).
7. Державне агентство розвитку туризму України. У 2024 р. туристична сфера України принесла в бюджет майже 3 млрд грн. 2025. URL: https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2024-turistichna-sfera-ukrayini-prinesla-v-byudzhet-mayzhe-3-mlrd-grn (дата звернення: 04.03.2026).

8. Департамент екології та природних ресурсів Київської ОВА. На території Київщини налічується 279 територій та об'єктів природно-заповідного фонду. 2023. URL: https://koda.gov.ua/na-terytoriyi-kyyivshhyny-nalichuyetsya-279-terytorij-ta-obyektiv-pryrodno-zapovidnogo-fondu-oglyad-stanu-dovkillya/ (дата звернення: 06.03.2026).
9. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-XII. Редакція від 11.03.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12 (дата звернення: 05.03.2026).
10. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 № 324/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр (дата звернення: 07.03.2026).
11. Кожухівська Р. Б., Нещадим Л. М., Тимчук С. В. Екологічний туризм як основа ефективного розвитку туристичного бізнесу в Україні. *Приазовський економічний вісник.* 2019. Вип. 3(14). С. 323-327. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/barvinok.htm (дата звернення: 09.03.2026).
12. Київщина туристична : офіційний туристичний портал Київської області. URL: https://kyivregiontours.gov.ua/ (дата звернення: 04.03.2026).
13. Любченко В. Роль туризму у сталому розвитку України. Економіка та суспільство. 2023. № 57. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-59
14. Мамчин М., Демко М., Михаць С. Дослідження впливу військового стану на туристичну діяльність в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2024. № 330(3). С. 330-335. DOI: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-330-50
15. Мальська М. П., Паньків Н. М. Туристично-ресурсний потенціал території : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2022. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/Malska-Pankiv-Tur-res-potentsial-terytor-2022-book.pdf (дата звернення: 09.03.2026).
16. Махиня С. О. Європейський шлях розвитку сільського зеленого туризму: досвід для України. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка.* 2023. № 37. С. 79-84. DOI: https://doi.org/10.37406/2706-9052-2022-2-12

17. Овдіюк О. М. Стратегічні імперативи розвитку зеленого туризму в Україні. *Економіка та суспільство.* 2025. № 82. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-27
18. Національні парки та заповідники Київської області. URL: https://www.nationalparks.in.ua/pryrodni-parky/kyiv/ (дата звернення: 010.03.2026).
19. Паньків Н., Скрипник М. Екологічний туризм як пріоритетний напрямок сталого розвитку туризму в Україні: виклики сьогодення. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки.* 2022. Т. 308. № 4. URL: https://heraldes.khmnu.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/1019 (дата звернення: 12.03.2026).
20. Портал «Київщина туристична». Туристичні тренди 2025: нові маршрути та класика мандрівок. URL: https://kyivregiontours.gov.ua/blog/turisticni-trendi-2025-novi-marsruti-ta-klasika-mandrivok (дата звернення: 04.03.2026).
21. Природно-заповідний фонд Київської області : онлайн-довідник. URL: https://pzf.land.kiev.ua/pzf-obl-10.html (дата звернення: 10.03.2026).
22. Сталий розвиток для України. Створення еколого-освітніх туристичних маршрутів «ЕКО-стежки Київщини». URL: https://sd4ua.org/ctvorennya-ekologo-osvitnih-turystychnyh-marshrutiv-eko-stezhky-kyyivshhyny/ (дата звернення: 24.03.2026).
23. Стан довкілля Київської області : огляд. Природно-заповідний фонд Київщини. Вікіджерела. URL: https://uk.wikisource.org/wiki/Природно-заповідний_фонд_Київської_області/Існуючі_території_та_об%27єкти_ПЗФ_Київщини (дата звернення: 19.03.2026).
24. Стан розвитку галузі туризму в умовах війни та перспективи відновлення. Економіка та суспільство. 2025. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5811 (дата звернення: 04.03.2026).

25. Теребух А. А., Мороз О. І. Оцінювання туристичного потенціалу дестинацій. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 7(181). С. 335-343.
26. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 № 722/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019 (дата звернення: 15.03.2026).
27. Розвиток туристичних дестинацій України: ідентифікація ключових проблем і управлінські імперативи. *Економічний простір*. 2025. URL: https://economicspace.pgasa.dp.ua/article/view/353982 (дата звернення: 18.03.2026).
28. Трахтемирів : РЛП. Портал «Степи України». URL: https://pryroda.in.ua/step/parki-i-zapovidniki/regionalnij-landshaftnij-park-traxtemiriv/ (дата звернення: 04.03.2026).
29. Туризм на природоохоронних територіях : навч. курс Географічний факультет ЛНУ ім. І. Франка. URL: https://geography.lnu.edu.ua/course/turyzm-na-pryrodoohoronnyh-terytoriyah (дата звернення: 25.03.2026).
30. Юхновська Ю. О. Методичні підходи до оцінювання туристичного потенціалу України та регіонів. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління.* 2019. URL: https://constructgeo.knu.ua/assets/num/num_3_1_2023/3_1-23_03.pdf (дата звернення: 02.03.2026).
31. Cossengue, P.R.; Fraiz Brea, J.A.; Tavares, F.O. Challenges of ecotourism in Africa: The state of the art. In Regenerative Tourism for Social Development; Sousa, B., Arantes, L., Bhartiya, S., Eds.; IGI *Global Scientific Publishing: Hershey*, PA, USA, 2025; pp. 65–92.
32. Cossengue, P.R.; Fraiz Brea, J.A.; Tavares, F.O. The ecotourism in the Central Plateau of Angola: An exploratory analysis of destinations potential. Afr. *J. Hosp. Tour. Leis*. 2025, 14, 237–249.

33. Global Travel & Tourism is Strong Despite Economic Headwinds. World Travel & Tourism Council (WTTC). 2025. URL: https://wttc.org/news/global-travel-and-tourism-is-strong-despite-economic-headwinds (дата звернення: 21.03.2026).
34. Herman, G.V.; Banto, N.; Herman, L.M.; Ungureanu, M.; Kostilníková, K.; Josan, I. Perception, reality and intent in Bihorean tourism, Romania. Folia Geogr. 2022, 64, 86.
35. Hovius K., Hovius L., Criscione-Naylor N. An Analysis of Challenges in Growth and Development of Ecotourism. International Journal of Global Hospitality and Tourism. 2023. Vol. 3. No. 1. URL: https://stockton.edu/light/documents/ijght_vol.3no.1/challenges_growth_and_development_ecotourism-6.7.23.pdf (дата звернення: 22.03.2026).
36. Mousazadeh, H. Investigating the sense of place attitudes to quality of life of urban communities nearby the river. Folia Geogr. 2022, 64, 104.
37. Roman M., Kudinova I., Samsonova V., Kawęcki N. Innovative Development of Rural Green Tourism in Ukraine. Tourism and Hospitality. 2024. Vol. 5(3). Pp. 537-558. DOI: https://doi.org/10.3390/tourhosp5030033
38. Stronza, A.L.; Hunt, C.A.; Fitzgerald, L.A. Ecotourism for conservation? *Annu. Rev. Environ. Resour*. 2019, 44, 229–253.
39. Taleb, T.S.; Hashim, N.; Zakaria, N. Mediating effect of innovation capability between entrepreneurial resources and micro business performance. *Bottom Line* 2023, 36, 77–100.
40. The International Ecotourism Society (TIES). TIES Announces Ecotourism Principles Revision. 2015. URL: https://ecotourism.org/news/ties-announces-ecotourism-principles-revision/ (дата звернення: 22.03.2026).
41. The International Ecotourism Society (TIES). TIES Overview. URL: https://ecotourism.org/ties-overview/ (дата звернення: 04.03.2026).
42. What is Ecotourism? Definition, Meaning and Examples of Ecotourism. YouMatter. 2024. URL: https://youmatter.world/en/definition/ecotourism/ (дата звернення: 21.03.2026).

ДОДАТКИ

Додаток А

Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник

Додаток Б

Ландшафти РЛП «Трахтемирів»

Додаток В

Дендрологічний парк «Олександрія» (м. Біла Церква)

